

SZAKDOLGOZAT

Lehr Virág

2024

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Kaposvári Campus
Neveléstudományi Intézet
Gyógypedagógia alapképzési szak

CYBERBULLYING AZ ISKOLÁBAN

Belső konzulens: Dr. Kovács Zoltán
egyetemi docens

Belső konzulens
intézete/tanszéke: Neveléstudományi Intézet
Anyanyelvi és Gyermek kultúra Tanszék

Külső konzulens: Dr. Barkóczy László

Készítette: Lehr Virág

Kaposvár

2024

Tartalom

I. BEVEZETÉS	1
II. ELMÉLETI ÁTTEKINTÉS	2
II. 1. Hagyományos zaklatás	2
II. 2. Cyberbullying	3
II. 2. 1. BEVEZETÉS	3
II. 2. 2. A CYBERBULLYING JELLEMZŐI.....	6
II. 2. 3. A CYBERBULLYING MEGJELENÉSI FORMÁI	8
II. 2. 4. A CYBERBULLYING KÖVETKEZMÉNYEI	10
II. 2. 5. ELŐFORDULÁSI ARÁNY	14
II. 2. 6. KIEMELT FIGYELMET IGÉNYLŐ TANULÓK ZAKLATÁSA.....	17
III. KUTATÁS	20
III. 1. Hipotézisek	20
III. 2. Eljárás	21
III. 3. Résztvevők	22
III. 4. Eredmények	23
A.) A kérdőív eredményei	23
B.) Az interjú eredményei	32
IV. JAVASLATOK	45
V. ÖSSZEFOGLALÁS	46
FELHASZNÁLT IRODALOM	48
MELLÉKLETEK	54

I. BEVEZETÉS

Napjainkban az internet, mobiltelefonok széleskörű elterjedése, használata és fejlődése új színteret nyitott a bűnözésnek, ezáltal az embereket érintő veszélyek száma is megnövekedett, többek között megjelent a zaklatás átalakult formája, a cyberbullying is. Az internet révén az áldozatok elérhetősége is kiterjedtebbé vált, így azok, akik eddig képesek voltak elmenekülni a hagyományos zaklatás elől, most a biztonságosnak vélt szobájuk falain belül is ki vannak téve sértő, bántó megjegyzéseknek, s nincs hely sem idő a megnyugvásra, regenerálódásra, ez pedig hosszútávon súlyos és visszafordíthatatlan következményekkel járhat.

Témaválasztásom oka elsődlegesen, arra vezethető vissza, hogy a közösségi médiafelületeknek köszönhetően ma már bárki ismertté válhat. Hazánkban egyre több ismert és népszerű vloggerről, influenszerről derül ki, hogy főmunkaidős állásként foglalkoznak ezzel. A tartalmaik alatti hozzászólásokat megtekintve pedig kiderül, hogy a követőtáborukat sokszor nagyon fiatal, általános iskolás korú gyermekek teszik ki, akik rendkívül befolyásolhatóak. Az általuk látottak magukban hordozhatják annak az üzenetét, hogy a közösségi oldalak segítségével bárki különösebb erőfeszítés nélkül kereshet pénzt, ezért ők is megpróbálkoznak ezzel. Minél szélesebb befogadóközönséghez jut el az általuk megosztott tartalom, annál nagyobb az esélye, hogy megjelennek olyan személyek, akik a saját véleményükön kívül minden mást hibásnak titulálnak. Az elterjedt szépségideálok következtében pedig a legkisebb tökéletlenség is zaklatáshoz, sértő, bántó megjegyzésekhez vezethet, amelyet a fiatalok többsége nem tud megfelelően kezelni. Az ismételt előfordulás növelheti a súlyos tünetek megjelenését, így nem ritkán a mentális egészségükkel fizetnek a népszerűségükért.

Szakedolgozatomban éppen ezért a cyberbullying jelenségét derítem fel, kitérve a jellemzőire, a megjelenési formáira, előfordulási arányára, valamint a fiatalkorúakra gyakorolt hatására, külön figyelmet szentelve a kiemelt figyelmet igénylő tanulók helyzetére, akik állapotukból adódóan kiszolgáltatottabbak, mint ép fejlődésű társaik. A témát azáltal kívántam árnyalni, hogy kutatást végeztem egy vidéki általános iskola felső tagozatos diákjai között. Egy online kérdőív keretén belül a tapasztalataikkal kívántam felmérni és összevetni a témában végzett felmérések eredményeivel. Ezt követően három internetes zaklatásnak áldozatul esett kiemelt figyelmet igénylő és egy ép fejlődésű tanulóval készítettem interjút, ahol a személyes tapasztalataikon túl az egyéni véleményükre is kíváncsi voltam, ami még tovább árnyalhatta témám bemutatását. Egy másik szemszögből is szerettem volna megismerni a jelenséget, így elbeszélgettem egy felső tagozaton tanító pedagógussal arról, hogy ő hogyan látja ezt a jelenséget, és az iskola, a tanárok mit tesznek, tehetnek ilyen esetekben.

II. ELMÉLETI ÁTTEKINTÉS

II. 1. Hagyományos zaklatás

A zaklatás nem újkeletű probléma, évszázadok óta fennálló, kivétel nélkül szinte minden korosztályra kiterjedő társadalmi anomália. A kutatók azonban csak valamivel több mint negyven éve kezdtek el foglalkozni egyik altémájával, az iskolai zaklatás témakörével (Lukovszki, 2019). Ez a téma rendkívül összetett, egy hagyma szerkezetéhez hasonlóan minden réteget lehamozva egy mélyebb és komplexebb problémával kerülünk szembe, éppen ezért érdemes megemlíteni, hogy amikor iskolai erőszakról beszélünk, az nem korlátozódik le a kortársak között fennálló bántalmazásra. Létezik ugyan diákok és tanárok, valamint szülők és tanárok között létrejött atrocitás, szakdolgozatomban azonban főként a kortársközösségekben kialakult problémával kívánok foglalkozni.

A hazai és külföldi tanulmányok is egyetértenek abban, hogy az iskolai zaklatás legelterjedtebb definíciója Dan Olweus, norvég-svéd pszichológus nevéhez köthető, aki az 1970-es években figyelt fel a jelenségre és kezdett el foglalkozni vele. Később létrehozott egy preventív-intervenciós programot, melyet mára már világszerte több országban használnak, ahogy a nevéhez köthető kérdőív is (Berta – Dombi, 2017; Margitics et al., 2020). Számottevő kutatásokra elsősorban a skandináv országokban, Kanadában, az Amerikai Egyesült Államokban, Japánban, Németországban, Olaszországban, valamint Angliában került sor (Figula, 2004), azonban vitathatatlan, hogy Olweus nevéhez kapcsolódik a ma leginkább használatos definíció. Észrevételei szerint több kritériumnak kell teljesülnie ahhoz, hogy zaklatásról beszélhessünk, és meg tudjuk különböztetni a szimpla agressziótól. Egyrészt a bántalmazás tudatos ártó szándékon alapul (Buda, 2008), többszöri előfordulás jellemzi és hosszabb időszakon át tart. Másrészt a két fél között egyenlőtlen erőviszony fennállása szükséges, azaz az áldozat az adott szituációban nem talál módot arra, hogy megvédje magát (Martínez-Cao et al., 2021). *Buda Mariann* (2008) a fentebb felsorolt kritériumok mellett még megemlíti, hogy bár a definícióban nem tesznek rá említést, de az esetek túlnyomó többségében nincsen elfogadható indok ezen cselekedetek háttérében, tehát pro-aktív cselekedetről van szó (Buda, 2008).

Az elmúlt fél évszázadban világszerte számtalan ország kezdett el foglalkozni ezzel a jelenséggel, és az általuk végzett felmérések azt mutatták, hogy mindenhol jelen van az iskolai zaklatás. Az eredmények összevetése és a gyakoriság megállapítása azonban közel sem egyszerű feladat. Az okok között szerepel egyrészt az, hogy országonként, sőt területenként is eltérő vizsgálati eljárásokat alkalmaznak, másrészt az, hogy az értelmezésben kulturális

különbségek fedezhetőek fel (Buda, 2008). Emellett nem ritka az az eset, amikor a fiatalok elferdítik az eredményeket azáltal, hogy nem ismerik el a zaklatás tényét, szégyellik bevallani, valamint sokan nincsenek is tisztában azzal, hogy pontosan mi is minősül annak, így ezen a területen nagy szóródást tapasztalhatunk (Buda, 2009).

Ezek a bántalmazások többféle formában is megvalósulhatnak. A felosztás abból a szempontból mindenképpen hasznos, hogy iránymutatást nyújt a gyermekekkel foglalkozó szakemberek számára, segít nekik felismerni a zaklatás jeleit, eseteit (Buda, 2008). Az egyik legismertebb, sokak által használt felosztás a fizikai-verbális-kapcsolati/szociális megkülönböztetés, bár véleményem szerint egyszerűbb és jobban átlátható, ha egy másik gyakori felosztást alkalmazunk, mely két típust különböztet meg egymástól, a direkt és az indirekt zaklatást. A direkt zaklatás folyamán az áldozatot közvetlen módon éri atrocitás, míg ahogy a nevéből is következtetni lehet, az indirekt zaklatás során az agresszor vagy agresszorok nem létesítenek közvetlen kapcsolatot az áldozattal, éppen ezért sokszor nem derül ki vagy nem egyértelmű, hogy pontosan ki vagy kik is az elkövetők. A bántalmazott közvetett módon szenved el a történéseket, például hamis, manipulált, elferdített híreket, információkat vagy képeket terjesztenek róla, amelyek rossz színben tüntetik fel (Berta – Dombi, 2017). Ebbe a típusba sorolható a kapcsolati vagy más néven szociális zaklatás is, mely nem a kiszemelt személyére irányul, hanem a kapcsolatait, egy bizonyos csoportokban elfoglalt pozícióját célozza, próbálja meg aláásni (Buda, 2009).

II. 2. Cyberbullying

II. 2. 1. BEVEZETÉS

Az információs és kommunikációs eszközök megjelenése, majd gyors ütemű fejlődése azonban nem várt változásokat hozott magával. A számítógépek, wifi hálózatok és más elektronikus eszközök mára már meghatározzák, sőt alakítják nem csak a gazdaságot, hanem az élet minden területét (Haig, 2018). Ezek a modern technológiai vívmányok teljes mértékben átalakították a mindennapok struktúráját, olyan változtatásokat eredményeztek, amelyek nélkül sokan el sem tudnák képzelni a hétköznapjaikat. Átformálták azt, ahogyan az emberek dolgoznak, ahogyan az ügyeiket intézik, ahogyan egymással tartják a kapcsolatot, ahogyan szórakoznak (Molnár, 2011), magyarán, általuk az élet számtalan területe vált kényelmesebbé. Sokáig lehetne sorolni az előnyöket, viszont érdemes figyelembe venni, hogy a digitális technológia teljes mértékben semleges, mindössze az emberek viselkedését közvetíti. Ez pedig azt jelenti, hogy az emberiség dönti el azt, hogy milyen módon használja, a jót vagy a rosszat hozza ki belőle (Aiken, 2020).

A felhasználók felelőssége tehát továbbra is megmarad, ahogy a választás és döntéshozatal szabadsága is, így mindenki maga dönt arról, hogy mit hoz ki az adott lehetőségből (Zóka, 2019). Mindazonáltal az élet sok más területéhez hasonlóan itt sem elég, ha mi felelősségteljesen viselkedünk, de mindenképpen több a semminél. Más tettei felett ugyanúgy nincs hatalmunk, de akkor is hatással vannak ránk. Ezt azért is érdemes tudatosítani, mivel a cybertérben előfordul az ítélőképesség csökkenése, ami miatt hamis biztonságérzetbe ringatják magukat az emberek, így az őket ért impulzusok, a névtelenség és a távolság következtében olyan tettek végrehajtására vetemedhetnek, amelyet a való életben nem kockáztatnának meg (Aiken, 2020), így a legtöbb, amit tehetünk az az, hogy megtanuljuk biztonságosan használni ezeket az eszközöket, majd ezt a tudást továbbítjuk a következő generációnak, hisz ők már egy internetképes világba születtek bele, ahol szinte kivétel nélkül minden áthelyeződött a digitális térbe (Hinduja – Patchin, 2008).

A 21. századba született fiatalok döntő többsége már az életük egy korai szakaszában megismerkedik az információs és kommunikációs technológiákkal (a továbbiakban IKT) (Koscsóné – Kiss, 2020), és ezáltal ezek az életük szerves részévé válnak. Ennek következtében évről évre nő a digitális médiafogyasztás, ami már nem csak a szülők véleménye szerint aggasztó, hanem a szakemberek szerint is (Galán et al., 2018). Nincs is ezen mit csodálkozni annak tudatában, hogy a ma már népszerűbb közösségi médiaportálok alapítói sorra tesznek nyilatkozatokat az aggodalmaikról. Sean Parker, a Facebook legelső elnöke például elismerte, hogy mikor megalkották az oldalt, akkor céljaik között szerepelt az emberi psziché Achilles-sarkának kihasználása. Ezt hallva természetesnek gondolom, hogy a szülők többségében kétségek ébrednek és elgondolkodnak azon, hogy a gyermekük biztonságban van-e ezeken az oldalakon. A megoldás azonban nem a tiltásban rejlik, hisz a gyerekek számára ettől lesz csak igazán vonzó valami (Aiken, 2020). A válasz tehát a tudatos és felelősségteljes IKT használatban rejlik, hisz e nélkül a tudás nélkül kiszolgáltatottabbá válnának azzal a számtalan veszéllyel szemben, ami őket érné. A tájékozottság és felkészültség a virtuális térben tehát szükséges, ugyanis a digitális honfoglalás következtében az élet legkisebb szegmensébe is beférkőzött a modern technológia, többek között az oktatás területére is, következésképp nem csak a szülőknek, hanem a pedagógusoknak is szerepet kell vállalniuk abban, hogy a fiatalok életkorát, érzékenységét és képességeit figyelembe véve megtanítsák a technikai eszközök helyes használatát (Zóka, 2019), már csak azért is, mert egyre növekvő hányaduk ki van téve a cyberbullyingnak (Hinduja – Patchin, 2008).

A jelenségre a kutatók 2004-ben figyeltek fel, amikor világszerte több komolyabb következménnyel járó incidens is napvilágot látott (Domokos, 2014; Lukovszki, 2019). Az egyik legismertebb eset egy 15 éves kanadai fiú nevéhez köthető, aki 2003-ban videóra vette azt, ahogyan imitál egy jelenetet a *Csillagok háborúja* című filmből. A felvételt néhány osztálytársa megtalálta és fel is töltötték az internetre, ahol kis időn belül több milliós nézettséget ért el. A fiút olyan szintű zaklatás és megaláztatás érte ezt követően, hogy depressziós lett és a továbbiakban került az iskolát. Az eset szerencsére nem maradt büntetlenül, az áldozat szülei beperelték az elkövetőket, mely végül 2006-ban peren kívüli megegyezéssel zárult (Coloroso, 2014). Ázsiában, egész pontosan Japánban egy túlsúlyos fiú került a bántalmazás középpontjába, amikor néhány társa titokban fényképet készített róla, miközben átöltözik. Ezeket a képeket a későbbiekben tovább küldték és megosztották másokkal (Li, 2007). Az egyik legsúlyosabb következménnyel járó incidensre azonban 2003 októberében került sor, amikor is egy tizenhárom éves fiú öngyilkosságot hajtott végre egy interneten megismert ember biztatására, miután hagyományosan és online térben is számtalan alkalommal érte zaklatás (Coloroso, 2014).

De mit is jelent pontosan a cyberbullying, más néven az online vagy internetes zaklatás? Az idő előrehaladtával számos szakértő tett kísérletet arra, hogy választ adjon erre a kérdésre és a lehetőségeikhez mérten a legpontosabban definiálják ezt a fogalmat. A meghatározások sokrétűsége miatt azonban hasonló problémák állnak fenn, mint a hagyományos zaklatásnál. Az eredmények összevetése itt is problémába ütközik, ugyanis sokszor nem egységes a mért időintervallum, másrészt nincs egységes, mindenki által elfogadott definíció (Zsila – Demetrovics, 2018; Arató et al., 2019). Vannak, akik egyszerűen úgy határozzák meg a jelenséget, mint digitális eszközök segítségével végrehajtott ártó cselekmény (Nixon, 2014; Várnai et al., 2018; Margitics et al., 2020), csak hogy ez a két feltétel szinte kivétel nélkül minden definícióban szerepel. Vannak olyan meghatározások, amelyek nem veszik számításba a mobiltelefonnal elkövetett eseteket, itt azonban érdemes megjegyezni, hogy az angol cyberbullying kifejezés egyáltalán nem zárja ki ennek a lehetőségét. Mary Aiken (2020), ír származású cyberpszichológus világosan kijelenti, hogy amikor cyberről beszélünk, akkor az nem korlátozódik le az online térre, hanem magába foglal mindent, aminek köze van a digitális technológiához, tehát a telefonon kapott üzenetek, hívások is ide sorolhatóak (Aiken, 2020).

Többen is *Olweus* zaklatásról alkotott meghatározását egészítették ki (Domokos, 2014) azzal, hogy valamilyen elektronikus eszköz segítségével történik a bántalmazás (Field, 2018; Kim et al., 2018; Arató et al., 2019; Lukovszki, 2019). A norvég-svéd pszichológus definíciójában kritériumként megjelenő egyenlőtlen erőviszonyok meglétéről azonban kevés kutató tesz szót cyberbullying esetén (például Coloroso, 2014; Kim et al., 2018; Holfeld et al., 2019;

Lukovszki, 2019), és azt is kevesen emelik ki, hogy az áldozatnak nehézséget okoz önmege megvédeése (például Smith et al., 2008; Arató et al., 2019; Erdélyi, 2021). Ellenben van, aki egyenesen azt állítja, hogy nem szükséges az első pontnak a megléte, mivel sok esetben az elkövető és az áldozat azonos hatalmi pozícióban állhatnak (Margitics et al., 2020). Amennyiben maradunk *Olweus* meghatározásánál, megállapíthatjuk, hogy a kutatók az első két kritériumra nagy figyelmet szentelnek és továbbra is fontos tényezőnek tartják. Az áttekintett tanulmányok többségében a definíció valamilyen formában tartalmazza egyrészt a többszöri előfordulást, másrészt a szándékos ártó szándékot (Hinduja – Patchin, 2008; Tokunaga, 2010; Domoikos, 2014; Parti et al., 2014; Monori, 2016; Kim et al., 2018; Zsila – Demetrovics, 2018; Lukovszki, 2019; Margitics et al., 2020; Martínez-Cao et al., 2021; Dr. Lukács et al., 2021; Chun et al., 2023; Kee et al., 2023). Felvetődik azonban annak a gondolata is, hogy nem feltétlenül kell ismétlődőnek lennie, mivel egyetlen alkalom is képes súlyos pszichológiai károkat előidézni (Zsila – Demetrovics, 2018).

A fent leírtakat és az olvasottakat figyelembevéve úgy gondolom, hogy Tokunaga (2010) meghatározása írja le a legátfogóbban a jelenséget, miszerint a „*cyberbullying bármely olyan ismétlődően ellenséges vagy agresszív magatartásforma, melyet egy csoport vagy személy hajt végre elektronikus vagy digitális médián keresztül azzal a céllal, hogy másoknak kárt, kényelmetlenséget okozzon.*” (Tokunaga 2010: 278).

II. 2. 2. A CYBERBULLYING JELLEMZŐI

Egyértelműen látható, hogy a váz, amire ez a két zaklatási forma épül nagyon hasonló, ami nem meglepő annak tudatában, hogy mindkettő *Olweus* definícióján alapul. Mindazonáltal nem lehet azt mondani, hogy az egyik a másik kiterjesztése lenne, mivel a jelentős átfedés ellenére is számos eltérés fedezhető fel a két megjelenési forma között (Margitics et al., 2020). Az egyértelmű különbségen kívül, hogy az egyik digitális eszközök segítségével valósul meg, több kutatás is igazolta az évek folyamán, hogy az online térben elkövetett támadások súlyosabb következményeket idézhetnek elő (Coloroso, 2014; Field, 2018; Kim et al., 2018; Grünfelder – Holló, 2020), negatívan befolyásolják a személyiségfejlődést (Margitics et al., 2020), valamint érzelmi szempontból sokkal megterhelőbbek (Hellfeldt et al., 2019; Lukovszki, 2019; Grünfelder – Holló, 2020), ez pedig több mindenre vezethető vissza. Az egyik legfőbb oka az elérhetőségben rejlik. Amíg a hagyományos zaklatás esetén az áldozat iskola végeztével képes elmenekülni és haza tud menni, ahol jó esetben biztonságban van, időt kap a regenerálódásra, addig ez a lehetőség az online térben nem áll fenn (Dr. Lukács et al., 2021). A digitális technológián

keresztül egész nap elérhető az áldozat, a zaklatótól még az otthonában sincs biztonságban, így a támadástól való félelem állandó (Hinduja – Patchin, 2008; Tokunaga, 2010; Domokos, 2014; Arató et al., 2019; Holfeld et al., 2019; Iglesias et al., 2019; Lukovszki, 2019; Erdélyi, 2021; Chun et al., 2023). Az érzelmi terhet az is képes fokozni, ha a zaklatás nyílt színen zajlik, ugyanis amíg hagyományos zaklatásnál a résztvevők egy kis csoportot alkotnak, addig online ez akár több millió felhasználó is lehet. A virtuális térnek megvan az az előnye és hátránya, hogy bárki egyetlen gombnyomással bármilyen tartalmat képes eljuttatni egy igen tág közönséghez (Li, 2007; Arató et al., 2019; Margitics et al., 2020). A zaklatónak így lehetősége van arra, hogy pár kattintással kimásolja a megszegyenítő tartalmat és különböző közösségi platformokon tovább terjessze (Kim et al., 2018), a reprodukálás következtében – melyet sokszor nem is az eredeti feltöltő hajt végre - az áldozat újra szembesül vele (Domokos, 2014; Erdélyi, 2021), ez pedig növeli az őt ért stresszt (Dr. Lukács et al., 2021). A helyzetet tovább bonyolítja az, hogy az irányítás könnyedén kicsúszhat a zaklató kezei közül és nem tud gátat szabni az eseményeknek (Arató et al., 2019), valamint véglegesen letörölni sem képes a sértő tartalmat, mert valaki más reprodukálja. Feltéve, ha egyáltalán szándékában állt véget vetni a zaklatásnak. A szakirodalom által egyik legtöbbször említett jellemző az „online gátlásvesztés”, ami annyit tesz, hogy az egyén a számítógép előtt ülve biztonságban érzi magát, úgy gondolja, hogy a tetteinek nincs következménye, így bármit megtehet, ezáltal megszabadul a korlátoktól, amelyeket a társadalom állít elé a való életben, beleértve az etikai és erkölcsi normákat (Aiken, 2020; Margitics et al., 2020). A helyzetet árnyalni szokta a deindividualizáció is (Parti et al., 2014), valamint az, hogy a két fél között általában fizikai távolság van a zaklatás időpontjában (Erdélyi, 2021), akár több ezer kilométer is, így nem fogják látni azt, hogy milyen következményekkel járnak a tetteik (Domokos, 2017; Nixon, 2014; Kim et al., 2018; Kee et al., 2023), ami sok esetben a való életben visszatartana egyeseket (Lukovszki, 2019). Nem szembesülnek a sértett fél reakciójával, ami által csökken az empátia kialakulásának esélye, valamint annak a valószínűsége, hogy megértik azt a szenvedést, amit a tetteikkel okoztak (Parti et al., 2014; Dr. Lukács et al., 2021). A nonverbális jelek sem tudnak a büntudatra apellálni, ezáltal annak az esélye is nő, hogy a zaklató tevékenység folytatódni fog a jövőben (Domokos – Újhegyi, 2015). A zaklatás gyakoriságát ezen kívül az is növelheti, amikor az elkövető beazonosíthatatlan. Előfordulnak olyan esetek, amikor képtelenség visszakövetni azt, hogy pontosan kitől is származik az eredeti tartalom (Domokos, 2014). Nem ritka, amikor valaki azért az, mert az anonimitás lehetőségével él (Field, 2018; Kim et al., 2018; Arató et al., 2019; Erdélyi, 2021; Kee et al., 2023). Az eredeti személyazonosság elrejtése szabadabbá teszi az egyént és abba a hitbe ringatja, hogy nem lehet felelősségre vonni a tetteiért (Margitics et al., 2020), fontos azonban

megemlíteni, hogy akármilyen elővigyázatos is valaki, maradnak olyan nyomok, amelyek segítségével vissza tudják vezetni azt, hogy ki is áll igazából a hamis profil mögött (Lukovszki, 2019; Aiken, 2020), de természetesen vannak olyan esetek is, amikor az áldozatok ismerik az elkövetőjüket (Tari, 2011). Mindazonáltal a névtelenség nem csak az elkövető identitását tartja titokban, hanem felmérések alapján az áldozat szorongását is növeli, mivel nem tud arcot vagy nevet kötni a támadójához (Holfeld et al., 2019).

II. 2. 3. A CYBERBULLYING MEGJELENÉSI FORMÁI

A szakirodalom többnyire egységes, amikor a cyberbullying megjelenési formáinak felsorolásáról esik szó. *Smith és munkatársai* (2008) aszerint csoportosítják az eseteket, hogy milyen médiumon keresztül történik a zaklatás, tehát elkülönítik egymástól a mobiltelefonon és az online térben végbemenő incidenseket. Vannak kutatók, akik különösebb csoportosítás nélkül felsorolják azt, hogy miben nyilvánulhatnak meg ezek az ellenséges magatartások (Nixon, 2014; Erdélyi, 2021). A publikációk többsége ugyanakkor a Willard által meghatározott hét nyilvánulási formára hivatkozik, amelyek a fenti pontokat rendszerezik és pontosítják. *Domokos Katalin* (2014) az ő munkásságát fordította le magyar nyelvre és vetette össze a Threat Assessment of Bullying Behavior nemzetközi projekt keretében meghatározott 10 ponttal, így az általa publikált kutatásokban nyolc megjelenési formát nevez meg. Ezek közül az első a *lángháború* (flaming) nevet viseli. Lényegében egy online, nyílt veszekedési formáról beszélünk, melynek során az emberek vulgáris, trágár nyelvezetű üzeneteket küldenek egymásnak. Rendszerint ezek nyilvános fórumokon zajlanak, ahol az emberek szabadon elmondhatják a véleményüket egy témával kapcsolatban (Domokos, 2014). Valószínűleg sokaknak feltűnt már, hogy egy idő után kétféle tartalommal találja szembe magát: olyannal, ami megerősíti a véleményét és olyannal, ami vitára buzdítja, természetesen mindez az érdeklődési körön belül. Az algoritmusok megfigyelik a felhasználók tevékenységét, majd olyan tartalmakat ajánlanak, amelyek fenntartják az illető figyelmét. Amennyiben pedig olyan tartalommal találkozik az ember, ahol nem tudja visszafogni a véleményét az ellentáborral szemben, akkor kezdetét veszi a lángháború (Lanier, 2020). A második a *zaklatás/támadássorozat* (harassment), mely során valakinek inzultáló üzeneteket küldenek ismétlődő jelleggel. A nevéből adódóan a *befekettetés* (denigration) azzal a céllal történik, hogy valakinek a jó hírét lerombolják, ehhez pedig képeket, videókat, pletykákat, szóbeszédet terjesztenek. Ezek a híresztelések többnyire túlzások, félinformációk, vagy egyenesen hazugságok. A *kiközösítés* (exclusion) voltaképpen egy az egyben megegyezik a hagyományos formájával. A közösség tagjai nem vesznek tudomást az áldozatról, valamint

szándékos ártó szándékkal ki is rekesztik a beszélgetésből, csoportból. A listán az ötödik pont a *kibeszélés* (outing). E folyamán az áldozat által megosztott titkokat, személyes információkat továbbítják az engedélye vagy sokszor tudta nélkül. A *becsapás/ „trükközés”* (trickery) hasonló elven működik, mint az előző pont, azzal a lényeges különbséggel, hogy az információkat, adatokat megtévesztés, csalás folyamán szerzik meg az elkövetők. A *személyiséglopás* (impersonation) folyamán az elkövető felveszi egy sajátjától eltérő, létező ember személyazonosságát (ez történhet az eredeti profil feltörésével, valamint álprofil létrehozásával is), és az ő nevében ír üzeneteket másoknak, posztol, valamint ismertebb emberek esetén akár még adatokat is kiszalhat az adott illető rajongóitól. Ezzel kapcsolatban számtalan hírről lehet olvasni az interneten, de a leggyakoribb incidensek közé azok az esetek sorolhatóak, amikor ellopják valakinek az adatait és képeit, majd az ő nevében regisztrálnak valamilyen társskereső, rosszabb esetben felnőtt oldalra. Nem véletlenül hívják fel olyan gyakran a figyelmet arra, hogy korlátozzuk az adataink láthatóságát a felregisztrált közösségi portálokon, hisz sohasem tudhatjuk, hogy ki látja őket és mit kezd velük. A listán az utolsó pont a *szexing*, mely a *szex* és a *texting* szavak összevonásából képződött. Ezt a kifejezést a szakirodalom akkor szokta használni, amikor „*az elkövető szexuálisan provokatív és saját maga által készített meztelen vagy félig meztelen képeket vagy nyíltan szexuális tartalmú szöveget küld el online valakinek*” (Domokos 2014: 60). Bár Domokos (2017) egy későbbi értekezésében kifejti azon véleményét, hogy a *szexing* önmagában nem tekinthető zaklatásnak. Véleményét azzal indokolja, hogy a cselekmény során nem sérül a fogadó fél magánszférája, csupán a küldő nyitja meg a sajátját, így akkor tekinthető zaklatásnak, amennyiben nyilvánosságra hozzák a képeket vagy továbbítják egy harmadik fél számára (Domokos, 2017). Ezzel a kijelentéssel azonban nem feltétlenül értek egyet, hisz a definícióban nincs kritériumként megemlítve a fogadó fél beleegyezése. Egyáltalán nem számítanak ritkának azon esetek, amikor fiatal lányok vagy fiúk az akaratuk ellenére kapnak ilyen tematikájú kéréstlen üzeneteket, képeket. Véleményem szerint ez igenis a másik magánszférájának a semmibevétele, ugyanis ő egyáltalán nem kérte ezeket a tartalmakat.

A Domokos által közzétett listához az évek folyamán további elemek is társultak, ilyen például az úgynevezett „*happy slapping*”. Ez a megnyilvánulási forma arról az esetről kapta a nevét, amikor videóra vették azt, ahogy az áldozatot a társai megpofozzák és különböző módokon bántalmazzák. A felvételt ezt követően továbbították és feltöltötték különböző közösségi oldalakra (Csemáné, 2023). Monori (2016) az eddig felsorolt megnyilvánulási formákon kívül egy másik felosztást is bemutat a publikációjában. Az első alcsoport az „*online zaklatás*” (Cyberstalking) nevet kapta, melybe azok az esetek tartoznak, ahol az elkövető megfigyeli az áldozat szokásait, majd ezen információkat felhasználva támadja. A másik alcsoport az „*online*

fenyegetés” (Cyberthreats), ami azokra a helyzetekre terjed ki, amikor az áldozat olyan nyugtalanító üzeneteket kap, amelyből arra lehet következtetni, hogy a küldő bántalmazni fogja önmagát, egy társát vagy egyenesen öngyilkosságot fog elkövetni (Monori, 2016).

II. 2. 4. A CYBERBULLYING KÖVETKEZMÉNYEI

A cyberbullying jellemzőinek bemutatásánál meg lett említve ugyan, de komolyabban nem lett kifejtve, miszerint az áldozatok súlyosabb következményekről számoltak be, mint azok, akiket az offline térben bántalmaztak. Mindenekelőtt érdemes megjegyezni, hogy ez nem egyenlő azal, hogy a hagyományos zaklatás következményei elhanyagolhatóak lennének. Számos kutató foglalkozik ezzel a témával, a felmérések mégis súlyosabb hatásokról számolnak be a jellemzőknél már bemutatott indokok miatt. A következmények súlyossága ezeken kívül attól is függhet, hogy mennyi ideig és milyen intenzitással történik a zaklatás (Tokunaga, 2010). Ez természetesen nem minden esetben helytálló kiindulási pont, ugyanis személyenként eltérő lehet az, hogy kire milyen hatást gyakorol akár egyetlen ilyen incidens is.

Mindkét zaklatás áldozataira egyaránt jellemző, hogy amennyiben nem tudnak hatékonyan védekezni az őket ért atrocitások ellen, akkor elkezdnek lelkileg vagy testileg átalakulni, sok esetben annak a lehetősége is fennáll, hogy ez a változás mindkét területen jelentkezik. Minden egyes támadás gyengíti őket, ami által egyre kevésbé tudnak megbirkózni az őket ért megaláztatással és fájdalommal, ez pedig egyre súlyosbodó következményekkel jár együtt (Coloroso, 2014), amelyek többféleképpen is megmutatkozhatnak. Számítalan kutatás számol be egyre növekvő hiányzásokról, valamint romló tanulmányi eredményekről (Tari, 2011; Erdélyi, 2021). Ha számításba vesszük, hogy az áldozatok feltehetően folytonos rettegésben élnek, arra számíthatunk, hogy a nap bármelyik pillanatában támadás érheti őket, akkor nem különösebben meglepő, hogy az állandó félelem testileg és lelkileg annyira kimeríti őket, hogy képtelenek a tanulásra koncentrálni (Tokunaga, 2010). A folytonos kimerültség következtében energiájuk sincsen fenntartani a kapcsolataikat, fokozatosan elszigetelődnek a szeretteiktől, kortársaiktól, ez pedig felerősíti a magányosság érzetét (Csemáné, 2023). A helyzetet tovább ronthatja az is, amikor az elkövető kiléte ismeretlen. Az áldozat sokkal sebezhetőbbé válik, és joggal felmerülhet benne az a gondolat, hogy esetleg valaki a közvetlen környezetéből áll a zaklatások hátterében, így az ilyen szituációk gyakran a bizalom részleges vagy teljes elvesztését eredményezik (Tari, 2011; Grünfelder – Holló, 2020). A társadalomtól való izolálódás és önmagunkba fordulás pedig a szociális kompetenciák romlását is előidézhetik (Erdélyi, 2021), valamint további internalizáló problémákat (Kim et al., 2018).

Internalizáló problémák közé soroljuk azokat a magatartási formákat, melyek során az egyén a felgyülemlett feszültséget nem engedi felszabadulni, így az ebből származó negatív érzelmek ellene fordulnak, tehát befelé irányulnak. A tanulmányok többnyire a pszichés problémákat sorolják ide, melyek a folyamatos áldozati élmény következtében alakulnak ki. Egyes publikációk arról számolnak be, hogy az állandó zaklatás miatt az áldozatoknak nincs idejük regenerálódni, feldolgozni az átélt traumát és az ezzel járó következményeket, így hosszútávon fennáll annak az esélye, hogy poszttraumás stressz szindróma, illetve depressziós tünetek jelentkeznek (Csemáné, 2023). Több kutatás is igazolta azt a felvetést, hogy az áldozatok körében kialakuló enyhe és krónikus depresszió előfordulási aránya magas (Kim et al., 2018; Hellfeldt et al., 2019; Erdélyi, 2021; Kee et al., 2023), más publikációkban pedig arról lehet olvasni, hogy az elkövetők (Nixon, 2014; Field, 2018; Zsila – Demetrovics, 2018) és a szemtanúk is több tünet meglétéről számolnak be, mint azok, akik semmilyen formában sem hozhatóak összefüggésbe ilyen esetekkel (Wright – Wachs, 2020). A depresszió túl gyakran számolnak be az áldozatok megnövekedett szorongásról (Field, 2018; Grünfelder – Holló, 2020; Lukovszki, 2019; Wright – Wachs, 2020; Csemáné, 2023), félelelről (Nixon, 2014), befelé fordulásról (Tari, 2011), valamint önértékelési problémákról (Domokos, 2014; Chun et al., 2023). Az internalizáló problémákon túl olyan externalizáló problémákról is beszámolnak a fiatalok, amelyek düh, agresszió és frusztráltság formájában nyilvánulnak meg (Nixon, 2014; Domokos, 2017; Lukovszki, 2019).

A fiatalabb korosztály esetén a fent felsorolt tünetek kezelése nagyobb jelentőséggel bírhat, ugyanis életkori sajátosságuk révén sokaknak problémát jelenthet ezen érzelmek beazonosítása, valamint a kialakulásért felelős indokok felismerése (Csemáné, 2023). Az internalizáló problémák túlzott jelenléte, valamint a belső feszültség megszüntetésére való képtelenség akár még önkárosító tevékenységek megjelenését is előidézhetik, melyet gyakran azért is nehéz abbahagyni, mert a fájdalom hatására oldódik a pszichés szorongás (Tari, 2011). Az elmúlt több, mint tíz évben számtalan olyan eset is napvilágra került, amikor a fiatalok a folyamatos zaklatás elől nem láttak más menekülési utat, mint a saját életük elvételét (Csemáné, 2023). Egy tizenkét éves lány 2009. szeptember 26.-án felakasztotta magát azt követően, hogy a MySpace oldalán bántó, rosszindulatú üzenetek jelentek meg, valamint különböző vele kapcsolatos pletykák. A böngészési előzményeiből az is kiderült, hogy halála előtt még utoljára bejelentkezett az oldalára, ahol olyan üzenetek várták, amelyek arra céloztak, hogy senkinek sem hiányozna, ha eltűnne (Aiken, 2020). Egy tizenhat éves fiú szintén véget vetett az életének azt követően, hogy osztálytársai sértő, gúnyos megjegyzéseket tettek a kinézetére üzeneteken keresztül, valamint kizárták különböző csoportokból, miután kegyetlenül megalázták (Twege, 2018). Az egyik

talán legismertebb eset Amanda Todd nevéhez fűződik, aki 2012. október 10-én felakasztotta magát. A lány az öngyilkossága előtt egy hónappal feltett egy közel 9 perces videót a YouTube-ra, melyben kártyára írt üzeneteken keresztül meséli el depressziójának, szorongásának és pánikbetegségének okát, melyek között szerepelt a fizikai bántalmazás (melyet videóra is vettek bántalmazói) és a cyberbullying is (Csemáné, 2023). Amanda elmeséli azt is, hogy amikor 12 éves volt, akkor egy videóhívás közben megmutatta a melleit egy férfinak, aki egy évvel később elkezdte zsarolni és azzal fenyegette, hogy továbbítja a képeit, melyet végül be is tartott (Szládovics, 2022).

A zaklatást mindig is a legmagasabb kockázati tényezőként tartották számon az öngyilkosságnál (Twenge, 2018), cyberbullying esetén viszont magasabb arányokról számolnak be a tanulmányok (Kim et al., 2018; Kee et al., 2023). Egy felmérésben a részt vevő diákok 15%-a bevallotta, hogy kísérelt már meg öngyilkosságot (Field, 2018), míg egy másik kutatásból az derült ki, hogy azok az áldozatok, akik a zaklatás mindkét típusát megtapasztalták, nagyobb valószínűséggel jeleztek öngyilkossággal kapcsolatos gondolatokat (Domokos, 2014).

A zaklatások következtében esély van arra is, hogy olyan strukturális változásokat idézhet elő a bántalmazott agyában, melyek eredményeképpen a mentális betegségek kialakulásának esélye megnövekszik, valamint a testben lévő C-reaktív protein szintje is megnövekedhet, ami a későbbi években komoly egészségügyi panaszokhoz vezethet. Ezen kívül előfordul, hogy testi tünetek formájában tör felszínre a sokáig fennálló stressz, melyeket pszichoszomatikus tüneteknek nevezünk (Grünfelder – Holló, 2020). A felmérések alapján ez főként fej- és hasfájás formájában nyilvánul meg a leginkább, de a diákok ezen kívül gyakran számolnak be csökkenő étvágyról, valamint alvási nehézségekről és bőrproblémákról (Nixon, 2014; Wright – Wachs, 2020).

Vannak tanulmányok, amelyek szerint azok a személyek, akik zaklatást követően segítséget kérnek, beszélnek valakivel a történekről vagy valamilyen módon megpróbálnak megoldást találni a problémára, azoknál kevésbé jelentkeznak a fent felsorolt tünetek, szemben azokkal, akik egyedül próbálnak megküzdeni a helyzettel vagy egyenesen tagadják a probléma létezését, esetleg önmagukat hibáztatják a történekekért (Domokos, 2017). A következmények súlyosságát tekintve viszont meglepőnek találom, hogy kevés kutatás foglalkozik a hatásokon túl azzal, hogy az áldozat kért és kapott-e megfelelő segítséget, hisz a fentebb leírtakból is látható, hogy képes meggátolni vagy mérsékelni a súlyosabb egészségügyi panaszokat. Ellenkező esetben fennáll annak a lehetősége, hogy ezt a traumát az áldozatok életük végéig cipelik magukkal, sokszor nem is sejtve, hogy a számos jövőbeli problémájuknak adnak ezzel táptalajt (Csemáné, 2023).

Zsila és Demetrovics (2018) felmérésének eredményei azt mutatják, hogy a megkérdezettek mindössze egyötöde kért csak segítséget a zaklatást követően. A többség a barátaihoz fordult, másodikként a párjuknak számoltak be a történekről, a harmadik helyen pedig valamelyik rokonuk állt. A válaszok között még szerepelt valamilyen szakember (többnyire pszichológus), barátaikon túl más iskolatársuk vagy tanáruk, valamint az emberek elenyésző százaléka a rendőrséghez fordult (Zsila – Demetrovics, 2018). Egy külföldi tanulmányban főként a barátaikat, majd a gondviselőjüket avatták be a történekrbe, kisebb százalékban valamilyen tanárukat és egyéb ismerősüket, a megkérdezettek 43.7%-a azonban senkit sem (Smith et al., 2008). Egy 2005-ben készült felmérés pedig azt mutatta ki, hogy a megkérdezettek 41%-a a barátaihoz fordult segítségért, egy kisebb százalék a szüleihez vagy valamilyen oktatójukhoz, ellenben 28% egyáltalán nem beszélt a történekről (Hinduja – Patchin, 2008). Egy magyar kutatásban a segítségkérési hajlandóságát mérték fel a diákok körében internetes bántalmazás esetén. 52,9%-a a tanulóknak azt válaszolta, hogy minden esetben kérne segítséget, 22% pedig hajlana a segítségkérésre. Az alsós és felsős tanulók többsége is a szüleiket jelölnék meg elsődlegesen, amikor arról érdeklődtek, hogy kihez fordulnának, de a válaszok között szerepeltek még a barátok (38,4%), testvérek (23,9%), tanárok (21,7%), valamint valamilyen segélyszolgálat (13,2%) is (Dr. Lukács et al., 2021).

Több kutatás is említést tesz arról, hogy a fiatalok nem szívesen számolnak be a felnőtteknek arról, ha valamilyen zaklatás éri őket az online térben vagy a mobiltelefonjukon keresztül (Hinduja – Patchin, 2008; Tari, 2011; Coloroso, 2014; Nixon, 2014; Bottino et al., 2015; Wright – Wachs, 2020). Az ember ilyenkor akaratlanul is elgondolkodik, hogy mégis mi lehet ennek az oka? Az lenne a logikus, ha azonnal szólnának a számunkra legmegbízhatóbb személyeknek, amikor már nem tudnak gátat szabni a zaklatásnak. Az egyik ok pont ebben az egy szóban rejlik: megbízhatóság. A számos lehetséges ok közül, amelyet a kutatók megemlítenek, az egyik az, hogy a tanulók nem tartják valószínűnek, hogy a felnőttek képesek lennének változtatni a helyzeten, egyesek pedig azt sem, hogy akarnak-e egyáltalán segíteni rajtuk. Sajnálatos módon mindig megvan annak az esélye, hogy a szülők és a pedagógusok nem veszik komolyan a veszélyt, elbagatellizálják a hallottakat, ezért a segélykérések süket fülekre találnak (Coloroso, 2014; Nixon, 2014). Pedig az ENSZ Gyermekjogi Egyezményének fontos pillérét képezi a gyermek védelme, amibe a testi és lelki biztonsága egyaránt beletartozik. Ennek eleget tenni pedig nem csak a szülők kötelessége, hanem mindenki másé is, aki kapcsolatba kerül velük.

A régi eszmék befolyása miatt egyes fiúknak nehezebb is segítséget kérni, hisz arra tanították őket otthon, hogy nem mutathatnak gyengeséget és mindig erősnek kell lenniük, míg azok a gyerekek, akik korlátozó, túlféltő családban nőttek fel, gyakran csak az utolsó

mentsvárként fordulnak szüleikhez (Aiken, 2020). Egy témával kapcsolatos felmérés során a tanulók 50%-a nyilatkozta azt, hogy azért nem szóltak egyetlen általuk ismert felnőttnek sem, mivel meg kell tanulniuk megoldaniuk a saját problémáikat, további 31% pedig félt attól, hogy a szüleik a kezdeti ijedtség hatására korlátozni fogják ezt követően az internethozzáférésüket, elkobozzák az elektronikus eszközeiket és ezáltal elszigetelődnek a kortársaiktól (Bottino et al., 2015). Ez utóbbi indok elég erőteljesen gátolhatja az áldozatokat a vallomástételben, ugyanis több tanulmány is megemlíti meg az ettől való félelmet (Tokunaga, 2010; Tari, 2011; Coloroso, 2014; Grünfelder – Holló, 2020; Aiken, 2020). A lehetséges okok között szerepel a szégyen (Nixon, 2014; Lukovszki, 2019; Dr. Lukács et al., 2021), az, hogy egyesek nem veszik komolyan a zaklatást és annak hatását (Nixon, 2014; Lukovszki, 2019), a nyilvánosság elkerülése (az áldozat pont ennek szeretne véget vetni, így minél inkább arra törekszik, hogy eltitkolja a megszégyenítő tartalmat), a kiközösítéstől való félelem (hiszen azt tanították nekik, hogy árulkodni nem szép dolog), valamint vannak, akik önmagukat hibáztatják a történetekért és a következményektől való félelem meggátolja őket abban, hogy segítséget kérjenek. Éppen ezért a felnőtteknek biztosítaniuk kell az áldozatot arról, hogy a vallomást követően nem kap súlyos büntetést vagy teszi ki magát a kortársai megvetésének és utálatának. Ehhez természetesen a környezetnek is bizonyítania kell, a fiatalok ellenkező tapasztalat esetén nem fogják elhinni, csak mert egy felnőtt ezt mondta, feltehetőleg megnyugtatóképpen (Grünfelder – Holló, 2020).

II. 2. 5. ELŐFORDULÁSI ARÁNY

Az évek folyamán számtalan felmérés született már a témában, az idő előrehaladtával pedig a fókusz is tágult, egyre több tényezőt vettek számításba és vizsgáltak meg a kutatók. Vannak, akik a cyberbullying negatív következményeit mérik fel az áldozatok és elkövetők körében (Smith et al., 2008; Nixon, 2014; Kim et al., 2017; Hellfeldt et al. 2019; Kee et al., 2023), míg mások a szülői támogatás szerepét és hatását vizsgálják (Wright – Wachs, 2020), vagy azokat a tényezőket, amelyek előre jelezhetik az áldozattá és elkövetővé válást (Domokos, 2017). Olyan publikációkkal is találkozhatunk, amelyek bizonyos prevenciós, intervenciós programok hatékonyságát vizsgálják (Dr. Lukács et al., 2020), vagy az összefüggést a hagyományos és az online zaklatás között (Margitics et al., 2020).

Sok esetben egészen ellentmondásos eredmények születnek. Egyes felmérések például azt állítják, hogy a lányok nagyobb eséllyel tapasztalhatnak online zaklatást, mint a fiúk (Li, 2007; Smith et al., 2008; Tokunaga, 2010; Nixon, 2014), míg mások nem találnak szignifikáns különbséget ezen a területen (Hinduja – Patchin, 2008; Smith et al., 2008; Kee et al., 2023). Olyan tanulmányok is akadnak, melyek szerint az offline áldozatok nagy eséllyel tapasztalnak

zaklatást a virtuális térben is, ahogyan az offline elkövetők online is folytatják tevékenységüket (Smith et al., 2008; Parti et al., 2014).

Az esetek többségében, a publikációk elolvasásával, tisztább képet kaphatunk a zaklatás előfordulásának mértékéről, valamint a bizonyos szerepkörökben résztvevő diákok nemek szerinti eloszlásáról. Lukovszki (2019) felmérésében a megkérdezettek 20,3%-a számolt be zaklatásról, míg 4,1% elismerte, hogy volt már elkövető (Lukovszki, 2019). Zsila és Demetrovics (2018) adatai valamivel részletesebbek, ugyanis elkülönítenek csak áldozatokat (16,7%), csak zaklatókat (3,4%), olyanokat, akik mindkét szerepkörben szereztek tapasztalatot (12%), valamint szemtanúkat (28,1%). Eredményeikből a bántalmazás intenzitását is megtudhatjuk, mely szerint 60,8% zaklatott és 65,8%-ot ért atrocitás ritkábban, mint havonta, míg 39,2% bántalmazott, 34,2%-ot pedig zaklattak havi egy alkalomnál többször (Zsila– Demetrovics, 2018).

Az Egészségügyi Világszervezet szervezésében folyó, nemzetközi kutatás, a Health Behaviour in School-aged Children (a továbbiakban HBSC) egy négyévente folyó, reprezentatív kutatás, mely a 11, 13, 15 és 17 éves fiatalok egészségmagatartását szándékozik felmérni, valamint nyomon követni azt, hogy az évek folyamán ez milyen irányba változik. A HBSC 2014 óta az iskolai kortársbántalmazás mellett felméri az online térben elkövetett zaklatás arányát is. A kutatás során kiderült, hogy az utóbbit a tanulók a tanárokkal ellentétben komolyabb problémának tekintik, mint a fizikai bántalmazást. A digitális technológia rohamos fejlődése következtében pedig a 2018-as adatfelvétel újabb kérdésekkel bővült ki, többek között egy olyanal, ami a digitális térben töltött idő minőségét kívánta felmérni. Úgy vélem, hogy e kérdést mindenképpen érdemes megvizsgálni, ugyanis egyes kutatók nagy jelentőséget tulajdonítanak az interneten, többek között a közösségi médián eltöltött időnek, valamint annak, hogy az itt tárolt adatainkat hogyan kezeljük (Zsila – Demetrovics, 2018; Domokos, 2014). A legutóbbi adatfelvétel 2022 áprilisa és júniusa között zajlott le, az eredmények publikálására 2023 őszén került sor, egy *Iskoláskorú gyermekek egészségmagatartása (2023)* című kötetben.

A *Szabadidős tevékenység* felmérése során kiderült, hogy a válaszadók 33%-a ülve tölti a szabadidejének nagy részét, ha pedig korcsoport szerint lebontjuk az eredményt, akkor láthatjuk, hogy a kilencedik és a tizenegyedik évfolyamon ennek az aránya magasabb, mint az általános iskolás korosztálynál. A következő kérdés arra vonatkozott, hogy bizonyos tevékenységekre, többek között elektronikus eszközökön való játszásra, videónézésre, információkeresésre, valamint közösségi média használatra mennyi időt fordítanak a szabadidejükben. A témánk szempontjából az utolsó pont tűnik relevánsnak, így annak az eredményeire fogok csak kitérni. A tanulók mintegy 29,5%-a nyilatkozta azt, hogy naponta több, mint négy órát tölt valamilyen közösségi portálon. Az előző kérdéssel ellentétben itt azonban szignifikáns különbség

látható a nemek tekintetében, ugyanis a válaszok alapján majdnem minden évfolyamon több, mint 20%-kal magasabb a lányok aránya, mint a fiúké. Ez alól egyedül az ötödik évfolyam képez kivételt, ahol nem tapasztalható jelentős eltérés, valamint itt is a legalacsonyabb azon tanulók aránya, akik sok időt fordítanak ezen platformok használatára (Németh, 2023). A *Kockázati magatartások* című fejezetben, a *Potenciális addiktív viselkedési formák* nevű résznél ennek túlzott használatát mérik fel egy kilenctételes skálával. Az öt és annál magasabb érték meglétét tekintették problémásnak, mely a tanulók 12,6%-ára volt jellemző, vagyis megközelítőleg 800 diáknál állt fenn a közösségi média-használat függőségnek a kockázata. Átlagosan 2 tünet megléte volt jellemző, azonban a fiatalok 0,6%-a mind a kilenc kérdésre igennel válaszolt, ami megközelítőleg 37 embert jelentett. Szinte minden évfolyamon szignifikánsan magasabb volt a problémás közösségimédia-használat a lányok körében (Horváth, 2023).

Az *Internetes bántalmazással* foglalkozó fejezetben összesen két kérdést tettek fel a felmérésben résztvevő 6225 főnek. Az első kérdés arra vonatkozott, hogy az ezt megelőző pár hónapban milyen gyakorisággal zaklattak másokat online, és a válaszadók többsége azt vallotta, hogy egyszer sem, míg 4,3%-uk rendszeresen. A felmérésből az is kiderült, hogy a zaklatók között szignifikánsan magasabb arányban vannak jelen a fiúk. A második kérdés arra vonatkozott, hogy az ezt megelőző pár hónapban milyen gyakorisággal váltak internetes bántalmazás áldozatává. A válaszadók nagy része azt nyilatkozta, hogy egyszer sem, 13,8%-a azt, hogy egyszer-kétszer előfordult, míg 5,3% arról számolt be, hogy rendszeresen zaklatják. A felmérés azt mutatta, hogy az ötödik évfolyam kivételével a lányok nagyobb arányban váltak áldozattá, ez a szám azonban csak a középiskolai korosztálynál volt szignifikáns. A 2022-es adatfelvétel eredményeit összegezve megfigyelhető, hogy az előző felméréshez képest nem tapasztalható jelentős változás. Ezen kívül megállapították, hogy a megkérdezett fiatalok 7,5%-a legalább egyszer érintett volt áldozatként és bántalmazóként is (Várnai, 2023).

Külföldi felméréseknek a száma azonban jelentősebb, mint a hazai. A *Cyberbullying Research Center* kutatásai alapján 2007-ben a fiatalok 19%-a tapasztalt internetes zaklatást, míg 2016-ra ez a szám 34%-ra emelkedett. A *Youth Risk Behavior Surveillance System* középiskolásokra kiterjedő vizsgálatában a fiúk 10%-a, a lányoknak pedig a 22%-a ismerte el, hogy az elmúlt év alatt legalább egyszer áldozatul esett online bántalmazásnak (Twenge, 2020). A *Consumer Reports* által végzett felmérés alapján Amerikában egy millió fiatal szenvedett el atrocitást csak a Facebookon, míg egy több ország bevonásával zajló kutatás alapján a szülők 12%-a úgy véli, hogy a gyermeke tapasztalta már valamelyik megnyilvánulási formáját a cyberbullyingnak (Aiken, 2020). Kim és munkatársainak (2018) eredményeiben a megkérdezettek 9,1%-át érte már zaklatás (Kim et al., 2018), míg Li-nél (2007) a tanulók egynegyedét, közel

15% pedig elismerte, hogy zaklatott már másokat. Az elkövetők 52%-át fiúk tették ki, míg az áldozatok közel 60%-át pedig lányok. Az az eredmény azonban elgondolkodtató, miszerint a hagyományos típus áldozatainak 16,7%-a zaklatóvá vált, míg az offline zaklatók 27,3%-ából áldozat lett online. Az pedig egyenesen aggasztó, hogy az áldozatok több mint 40%-a nem tudta a zaklatójának a kilétét (Li, 2007). Egy malajziai tanulmányban a megkérdezettek 13,6%-t legalább érte egyszer internetes zaklatás, míg 57,3% ismert valakit a környezetéből, aki volt már áldozat (Kee et al., 2023). Egy koreai felmérés pedig azt mutatta, hogy Dél-Koreában 2019-ben 19% volt az áldozatok aránya, míg egy 2020-as felmérésben az alsó-középiskolás diákok 18,1%-a számolt be internetes zaklatásról, a felső középiskolások közül pedig 14,7% (Chun et al., 2023).

II. 2. 6. KIEMELT FIGYELMET IGÉNYLŐ TANULÓK ZAKLATÁSA

Az internetes zaklatásnak nemtől és kortól függetlenül bárki áldozatul eshet, még a kiemelt figyelmet igénylő tanulók is (Mukhtar et al., 2023). A *2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről* 4. § alapján ide sorolandóak a különleges bánásmódot igénylő gyermekek, többek között a sajátos nevelési igényű; beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézségekkel küzdő; kiemelten tehetséges, valamint a hátrányos, halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek, tanulók.

Bizonyos tekintetben ezek a diákok sokkal sérülékenyebbek és jobban ki vannak téve a zaklatás bármelyik formájának, mint ép fejlődésű társaik (Martínez-Cao et al., 2021), egyes kutatások pedig alá is támasztják ezt (Schütz et al., 2022; Mukhtar et al., 2023). Ennek ellenére azt tapasztalhatjuk, hogy a témában található publikációk száma alacsony (Eldridge et al., 2021). Az adatgyűjtést sokszor nehezíti, hogy az áldozatok bizonyos esetekben nem ismerik fel a zaklatás tényét (Iglesias et al., 2019), máskor pedig a szülők, gondviselők, tanárok ismertetik az esetet és válaszolnak a feltett kérdésekre (Martínez-Cao et al., 2021).

A fiatalok bármely közegbe való beilleszkedése nagyban függ a kortársközösség hozzáállásától is. Ideális esetben mindkét fél profitál a találkozásból, az integráció által eloszlik számos tévhit, előítélet és sikerül leküzdeni a diszkriminációt, valamint a hátrányos megkülönböztetést. A folyamatot elősegítő tényezők közül az életkor mindenképpen fontos tényező. A szakirodalom többségében azt a megállapítást erősíti, hogy a fiatalabb korosztály befogadóbb, segítőkészebb akadályozott társaikkal szemben (Mesterházi – Szekeres, 2020). Az ideális eset azonban sokszor nem valósul meg, ezt mutatja az is, hogy egyes tanulmányok összefüggést találtak az internetes zaklatás gyakoribb előfordulása és aközött, hogy ezek a tanulók integráló iskolában tanultak (Martínez-Cao et al., 2021).

A szakirodalom többnyire három csoportra korlátozódik: az autizmus spektrum zavarral élőkre, az intellektuális képességzavarral, valamint a figyelemhiányos hiperaktivitás-zavarral (a továbbiakban ADHD) diagnosztizáltakra. Utóbbi főként azért került a kutatók fókuszába, mivel egyesek összefüggést véltek felfedezni a hiperaktivitás tünetei és aközött, hogy valaki digitális eszközök segítségével bántalmaz másokat (Yen et al., 2014). Más különleges bánásmódot igénylő társaikhoz képest nagyobb arányú mobiltelefonnal elkövetett zaklatást is fedeztek fel náluk (Eldridge et al., 2021), egy tanulmány pedig azt találta, hogy az ADHD egyes típusainak megléte nagyobb valószínűséggel idézi elő az elkövető válást, ilyen például a kombinált típusú ADHD (Yen et al., 2014). Az állapot háttérében a végrehajtó funkciók zavara áll, mely hatással van a viselkedésre, így az sokszor nyughatatlan, impulzív, fegyelmezetlen, spontán, a kortársaik számára pedig meglehetősen durva is (Aiken, 2020). Az externalizáló viselkedési problémák gyakori előfordulása is jellemző rájuk, mely megnehezíti azt is, hogy ép fejlődésű társaikkal jó kapcsolatot ápoljanak (Schütz et al., 2022).

Ezzel szemben az autizmus spektrum zavarral élők típustól függően egyedi tüneti képeket mutathatnak, amelyek az ép fejlődésű társaik számára szokatlanok, akár nevetségesek lehetnek (Holfeld et al., 2019). Esetükben pervazív fejlődési zavar áll fenn, melynek három nagy ismérve van: a kommunikációs viselkedés, a társas viselkedés, valamint a viselkedés-tevékenység adaptációs folyamatának zavara. Ezek olyan tünetekben nyilvánulhatnak meg, mint a rutinkhoz, szabályokhoz, szokásokhoz való rugalmatlan ragaszkodás, repetitív és rigid motoros megnyilvánulások, emberekhez való személytelen viszonyulás, az empátia igényének a hiánya, másik nézőpontjának meg nem értése vagy nem egyértelmű kifejezések értelmezésének nehézsége, amelyek bizonyos társaik számára idegesítőek lehetnek és szélsőséges esetben még bántalmazáshoz is vezethetnek (Iglesias et al., 2019). Ez utóbbi jellemvonás azt is magában hordozza, hogy sokszor nem képesek azonosítani a gúnyos, ironikus megjegyzéseket, valamint felismerni a feléjük irányuló ártó szándékot és becsapást, így fokozottan ki vannak téve a zaklatás veszélyének. Bizonyos felmérések alapján pedig az Asperger-szindrómával diagnosztizált tanulók nagyobb eséllyel válnak áldozattá (Holfeld et al., 2019; Eldridge et al., 2021).

Az intellektuális képességzavar egy olyan állapotot jelent, ahol a kognitív képességek működésének nehezítettségen túl az adaptív viselkedés jelentős akadályozottsága is fenn áll. Tehát negatívan befolyásolja olyan képességek elsajátítását és fejlődését, amelyek szükségesek a mindennapi életben való boldoguláshoz (Karagianni – Karabatzaki, 2022). Elsősorban úgy gondolják a kutatók, hogy a minél alacsonyabb intelligenciahányados, valamint az adaptív viselkedés nehezítettsége kiszolgáltatottá teszi ezeket a tanulókat. Ép fejlődésű társaikhoz képest nem képesek olyan jól értelmezni a kialakult szituációkat, szociális mintákat, kiszűrni az

esetleges ártó szándékot, valamint kevésbé képesek felmérni tetteik következményét (Iglesias et al., 2019). Az elégtelen kortárskapcsolatok működése pedig gyakran ahhoz vezet, hogy az interneten próbálnak meg ilyen kapcsolatokat kialakítani (Karagianni – Karabatzaki, 2022).

A digitális technológia sok esetben ezen fiatalok előnyére is válhat, könnyebbé teheti számukra az ismerkedést, a hozzájuk hasonló emberek megtalálását (Holfeld et al., 2019), más esetben azonban kifejezetten a hátrányukra válhat. A szociális képességek deficitje, az érzelmi és viselkedészavarok megléte, valamint az alacsonyabb intelligenciaszint sebezhetőbbé teszi őket a virtuális világban (Kowalksi – Fedina, 2011). Gyakori rizikófaktorként van említve a sűrű számítógéphasználat (Martínez-Cao et al., 2021), az online kötött ismeretségek (Wright – Wach, 2020), a naivság (Holfeld et al., 2019), ami miatt hajlamosabbak megbízni másokban, gondolkodás nélkül kiadni a személyes információkat ezeknek az „újdonsült barátoknak” (Karagianni – Karabatzaki, 2022; Mukhtar et al., 2023). Kevésbé értik meg, hogy emiatt becsaphatják őket és más veszélyeknek is kiteszik magukat (Mukhtar et al., 2023). A *National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine* meg is említi, hogy az internetes zaklatást célzó prevenció és intervenció programok sok esetben nem veszik számításba a kiemelt figyelmet igénylő tanulókat (Eldridge et al., 2021).

Az ADHD-val diagnosztizált személyek egy felmérés alapján társaikhoz képest sokkal több időt is töltenek a számítógép előtt ülve, jobban elérhetőek az online kialakult felületek egyikén, ez pedig növelheti áldozattá vagy az elkövetővé válás esélyét (Yen et al., 2014). Emiatt különösen fontos lenne a felnőttek útmutatása és felügyelete, ugyanis ezek nélkül sohasem lesznek tisztában az ott elvárt, helyes és biztonságos magatartással (Eldridge et al., 2021). Ezek hiányában nem meglepő, hogy egyes tanulmányok alátámasztják, hogy könnyebben válnak játékos-, illetve internetfüggőké, mint mások. Az externalizáló problémák és a gyenge válaszgátlási képesség együttese pedig növeli annak a kockázatát, hogy nem tudják haragjukat, frusztráltságukat visszafogni és sértő üzenetekkel illetnek más játékosokat (Aiken, 2020). Ezzel kapcsolatban egy kutatás eredményei azt mutatták, hogy a magasabb intelligenciahányados és az ADHD együttes megléte növeli az internetes zaklatóvá válás arányát (Martínez-Cao et al., 2021), míg Tajvanon 251 11 és 18 év közötti ADHD-val diagnosztizált fiút vizsgáltak, akik közül 19,1% volt már internetes zaklatás áldozata, 14,3% pedig elkövető (Yen et al., 2014).

Egy másik felmérésben Asperger-szindrómával élő és intellektuális képességzavarral diagnosztizált tanulók internetes zaklatási arányát mérték össze ép fejlődésű társaikkal a vizsgálatot megelőző három hónapra visszamenőleg. Az Asperger-szindrómával élő diákok közül 51,6% számolt be online zaklatásról, 9,7% pedig bevallotta közülük, hogy zaklatott már másokat. Főként sértő üzeneteket küldtek vagy valamilyen pletykát terjesztettek az áldozatokról. Az

intellektuális képességzavarral diagnosztizált tanulók csoportjából 64,4% esett áldozatul, míg 33,3% elkövetőként azonosította magát és a kiközösítést nevezte meg gyakran használt megnyilvánulási formaként (Iglesias et al., 2019). Egy másik, Asperger-szindrómával élő és ADHD-val diagnosztizált tanulók körében végzett felmérés során a válaszadók 21,4% ismerte el, hogy az elmúlt hatvan napban érte zaklatás elektronikus eszközön keresztül, ebből 14,3%-ot offline is zaklattak, 31% pedig zaklató volt, melyről a tanulmány szerzői azt feltételezik, hogy köze lehetett későbbi áldozattá válásukhoz. A diákok 5,8%-a ismerte el, hogy a megszabott időintervallumban legalább egyszer elkövetővé váltak. Az írók itt megjegyezték, hogy ennél a két csoportnál előfordulhatnak agresszív megnyilvánulások, amelyek bántalmazáshoz vezethetnek, de elképzelhetőnek tartják, hogy egyesek nem ismerik fel a viselkedésük problémás mivoltát, emiatt nem is azonosították magukat elkövetőként. Az áldozatoknak a 25%-a nem tudta megmondani az elkövető kilétét, több mint 35% az iskolából ismerte az illetőt, míg közel 50% úgy nyilatkozott, hogy az egyik barátja volt (Kowalski – Fedina, 2011). Németországban 649 diák körében végeztek felmérést, melyből 256 kiemelt figyelmet igénylő gyermek volt. A mintában résztvevők csaknem 60%-a szerzett tapasztalatot áldozatként, és több mint 40% elkövetőként. Mindkét szerepkör valamivel több mint 40%-át kiemelt figyelmet igénylő tanulók tették ki. A 256 főből összesen 156 ismerte el, hogy valamilyen digitális eszközön keresztül atrocitás érte, 114 viszont ezeken keresztül zaklatott másokat (Schütz et al., 2022).

III. KUTATÁS

III. 1. Hipotézisek

A szakirodalmi részt áttekintve még egyértelműbbé válik, hogy a cyberbullying egy olyan probléma, amellyel foglalkozni kell, mivel a zaklatott tanulók száma évről évre lassan, de biztosan növekszik. Egyes tanulmányok (pl. Aiken, 2020) szerint már az egészen fiatal korosztály is egyre inkább ki van téve ennek a veszélynek.

Kutatásomban elsősorban a felső tagozatos tanulók témában való érintettségére szerettem volna rálátást nyerni egy vidéki általános iskolában. Tapasztalataim szerint ez az az korosztály, amely a legkevésbé toleráns a társaikkal szemben, valamint a szakirodalmi részben bemutatott fiatalok, akik kioltották az életüket, többségében ebből a korosztályból származtak.

Az áttekintett tanulmányok jelentős része arra az eredményre jutott, hogy a lányok nagyobb százalékban válnak zaklatás áldozatává, mint a fiúk. Ennek nyomán felötlött bennem a kérdés, hogy vajon ugyanilyen statisztikára számíthatok-e egy olyan iskolában, ahol a tanulók

2/3-át fiúk alkotják? Így a legelső hipotézisem az, hogy (1) *több lány vált internetes zaklatás áldozatává, mint fiú*. A második hipotézisem abból adódott, hogy kevés tanulmányban tértek ki az elkövető és az áldozat kapcsolatára, ahol mégis megtették, ott a válaszadók többsége arról számolt be, hogy teljesen ismeretlen az illető vagy nem tudta, hogy ki az, míg bizonyos kutatásokban az ellenkezőjét tapasztalták. Ebből adódóan a második hipotézisem az, hogy (2) *az áldozatok legalább 40%-a tapasztalta már azt, hogy egy általuk ismert személy zaklatta őket*. A harmadik hipotézisem a szakirodalmi áttekintés utolsó bekezdéséhez kapcsolódik, mivel a hazai kutatások többsége nem tér ki azokra a fiatalokra, akik állapotukból adódóan kiszolgáltatottabbak, mint ép fejlődésű társaik. Egy integrált intézményben nevelkedő kiemelt figyelmet igényű tanuló nagyobb eséllyel válhat bántalmazottá, áldozattá, kirekesztett személlyé és ez az arány az internethez csatlakozva megkétszereződhet. Ebből kifolyólag az utolsó hipotézisem az, hogy (3) *A megkérdezett sajátos nevelési igényű és beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő tanulók 30%-a legalább egyszer vált már internetes zaklatás áldozatává mióta felső tagozatos*.

III. 2. Eljárás

A kutatási rész összesen két részből állt. Az első részben egy általam összeállított Google kérdőívet (1.sz. melléklet) kellett a tanulónak kitölteniük informatika órán, mely teljesen anonim volt. Egy előzetes tapasztalatomból okulva, mely során nagyon kevesen válaszoltak az ilyen típusú kérdéseimre, egyetlen olyan kérdés szerepelt benne, melyben szöveges választ vártam a kitöltőktől, a többi kérdésnél különböző válaszlehetőségeket adtam meg, bizonyos esetekben az egyéb kategóriát is hozzátéve, ha a felsoroltak egyike sem lenne igaz rájuk.

A kérdőív első részében a demográfiai adatokra kérdeztem rá, többek között a kitöltő nemére, életkorára, osztályára, valamint megkértem őket, hogy jelöljék be az adott négyzetet, ha SNI vagy BTMN-es tanulók. A kérdőív második részében a cyberbullyingal kapcsolatos tapasztalataikra voltam kíváncsi. Az értelmezésekből adódó különbségek elkerülése érdekében az oldal legtetejére kiírtam a cyberbullying Tokunaga (2010) által meghatározott definícióját, hogy tudják mi minősül annak.

A kutatás második részében félig strukturált interjút végeztem négy tanulóval és egy őket tanító pedagógussal. A tanulókkal folytatott beszélgetés elején elmondtam az interjú célját és biztosítottam őket arról, hogy bizalmasan fogom kezelni az elmondottakat, névtelenségben maradnak, valamint azt is, hogy ha egy kérdést kényelmetlennek vagy túl személyesnek érznek, akkor nem kell válaszolniuk. A beszélgetések alapváza minden esetben megegyezett, a

személyes tapasztalatokon túl a jelenséggel kapcsolatos véleményükre voltam kíváncsi. A pedagógussal folytatott beszélgetéssel más oldalról kívántam megközelíteni a témát. A személyes véleményén túl a tanárok perspektívájából is látni kívántam az általuk tanított fiatalok viselkedését és azt, hogy ők mit tudnak tenni ilyen esetben.

III. 3. Résztvevők

A vizsgálati mintát egy Baranya vármegyében fekvő, vidéki általános iskola felső tagozatának 81 tanulója képezi, melyből tizenketten sajátos nevelési igényűek, hatan pedig beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel rendelkeznek. A fiatalok többsége már óvodás kora óta ismeri az osztály-illetve iskolatársait, mivel egy környéken laknak, így a körzetileg meghatározott intézményekbe együtt jártak.

Az igazgatóval való egyeztetést követően a pedagógusok minden osztályban kiosztották a szülői beleegyező nyilatkozatokat (2.sz. melléklet), melyben ismertettem a kutatás célját, ezen kívül külön kitértem a kérdőív és az interjú részleteire is. Ezek visszaszedését követően a résztvevő fiatalok létszáma lecsökkent 69 főre, ugyanis tizenkét diáknál a szülők nem engedélyezték, hogy a gyermekük részt vegyen a kutatásban, ebből ketten meg is magyarázták az elutasításuk okát. Egyikük azt üzenté, hogy nem releváns a gyermekére nézve a kutatás témája, mivel nincs jelen az online térben, míg a másikjuk leírta, hogy a lánya nem szeretné kitölteni és emiatt nem engedélyezi.

A kérdőívet február utolsó hetében, az iskola kérése miatt digitális formátumban, informatika órák keretein belül töltötték ki az osztályok. Azokban a napokban hat fő hiányzott, így összesen 63 válasz érkezett, amelyből egyértelmű komolytalanság és obszcén üzenetek miatt kettőt ki kellett zárnom. A kérdőívet végül 25 lány és 36 fiú töltötte ki. 9 ötödikes, 15 hatodikos, 14 hetedikos és 23 nyolcadik osztályos tanuló. Az ötödik osztály létszáma azért csökkent le ennyire, mivel azon az évfolyamon tagadták meg a leginkább a szülők a kutatásban való részvételt. A legfiatalabb tanuló 10 éves volt, a legidősebb pedig 16 éves.

A kutatás második részében való részvételt mindössze 26 tanulónak a szülője-gondviselője engedélyezte, így a tantestület közülük ajánlott nekem olyan személyeket, akikről biztosan tudták, hogy szenvedtek el zaklatást valamilyen közösségi oldalon. Kizárólag olyanokkal készítettem interjút, akik önkéntes alapon is beleegyeztek a beszélgetésbe.

Az első interjúalanyom egy 13 éves, hetedik osztályos lány volt, akit F81.3 BNO kóddal, iskolai készségek kevert zavarával diagnosztizáltak. A pedagógusok jellemzése alapján szorgalmas és kedves lány, magatartására nincsen panasz, az osztálytársaival viszont egyáltalán

nem jön ki, ezért az alsóbb évfolyam diákjaival barátkozik, hasonlóan SNI lányokkal. A második tanuló egy nyolcadik évfolyamos, 14 éves, ép fejlődésű lány volt, aki a tanárai elmondása alapján szeret a középpontban lenni és irányítani az események menetét. A magatartása közepes, pedagógusaival és társaival szemben sokszor tiszteletlen. A harmadik személy egy hetedik osztályos, 13 éves lány, akit F83 BNO kóddal, egyéb pszichés fejlődési zavarral és súlyos tanulási zavarral diagnosztizáltak. Az oktatói jellemzése alapján motiválatlan, rossz magatartású tanuló, aki szemtelen társaival és tanáraival szemben. Az osztálytársaival változó a kapcsolata, sokszor áskálódóak és rosszindulatúak egymással szemben. A negyedik interjúalanyom egy nyolcadik osztályos, 14 éves, BTMN-es fiú volt, aki lakóotthonban él. Elmondása alapján nem érzi ott jól magát, mert fél néhány nevelőjétől, az egyik társa pedig folyamatosan terrorizálja, ami miatt éjszaka nem alszik, nem pihen ki magát. Napközben kimerült, türelmetlen, ingerült és rosszkedvű, a tanulás irányába motiválatlan. Osztálytársaival jól kijön, időnként azonban dühkitörésekkel küzd, ilyenkor kezelhetetlenné válik. Az ötödik interjúalanyom egy öket oktató földrajz és vizuális kultúra szakos pedagógus volt, aki 2003 ősze óta tanít az iskolában.

III. 4. Eredmények

A.) A kérdőív eredményei

A kérdőívet kitöltő tanulók mintegy 67,2%-a azt nyilatkozta, hogy mióta felső tagozatosok semmilyen formában sem találkoztak internetes zaklatással. Ezt az eredményt egészen meglepőnek vélem, hisz a mindennapok során számtalan fiatal lehet látni az utcán sétálva, a buszon utazva mobiltelefonnal a kezükben, többségében valamilyen közösségi médiafelületet böngészve. A HBSC felmérésének eredménye azt mutatja, hogy a kérdezett fiatalok 29,5%-a naponta minimum négy órát tölt közösségi médiahasználattal (Németh, 2023), egy másik kutatásban pedig a válaszadók hétköznapi körülbelül 3-4 órát használják az internetet és átlagosan két közösségi oldalnak az aktív tagjai (Zsila – Demetrovics, 2018). Ezeket figyelembe véve egészen elképzelhetetlennek tűnik, hogy az elmúlt néhány hónap során ne találkoztak volna legalább a lángháború jelenségével.

A fent leírtak miatt előzetesen arra számítottam, hogy a szemtanúk aránya megközelíti vagy túl is fog mutatni azokon, akik semmilyen formában sem tapasztaltak online zaklatást. Ehhez képest mindössze tizenegy diák jelölte válaszul, és ebből kizárólag hárman (4,9%) voltak olyanok, akik elkövetőként és áldozatként nem szereztek tapasztalatot. Magyarán a 61 tanuló-nak mindössze 18%-a ismerte el, hogy látott már internetes zaklatást.

A zaklatást átélt fiatalok aránya valamivel magasabb, 26,23% volt, melyből 11,5% csak áldozatként azonosította magát, 3,3% elkövetőként is, 6,6% emellett szemtanúja is volt más zaklatásának, 4,9% pedig mind a három szerepben szerzett tapasztalatot (3.sz. melléklet). A nemek szerinti eloszlást tekintve az áldozatok 69%-a lány volt, ami egyezik a témában végzett kutatások azon állításával, miszerint a lányok nagyobb eséllyel tapasztalhatnak online zaklatást, mint a fiúk, valamint ezzel az első számú hipotézisem, miszerint „*több lány vált internetes zaklatás áldozatává, mint fiú*” bizonyítást nyert. Egy olyan intézményben, ahol a tanulók közel 2/3-át fiúk teszik ki. Ez természetesen nem tükrözheti teljes mértékben a valóságot, hisz egy rendkívül érzékeny témáról beszélünk, amelynél nem lenne meglepő, ha egyesek még egy anonim kérdőív keretén belül sem ismernék el a velük történeteket. Fiúk esetén különösen megnehezítheti a beismerést a számos genderspecifikus elvárás, amelyet a társadalom állít eléjük, többek között csak hogy néhány példát említsünk: egy férfi mindig erős és sohasem sír.

Életkor és osztály szerint lebontva a számokat, megfigyelhető, hogy az áldozatok fele nyolcadik, 31% pedig hetedik osztályos, vagyis a két legidősebb korosztály került főként a zaklatások fókuszába (4.sz. melléklet). Lehetséges magyarázatul szolgálhat erre ezen fiatalok kora, mely a pubertás kezdetére esik, amikor a legtöbb változás történik a testükben, bizonytalanok önmagukban és keresik az identitásukat. A legkevesebben a hatodik évfolyamról vallották be a zaklatásuk tényét, ami talán annak is köszönhető, hogy a hiányzók többsége ebből az osztályból származott.

A mintában egyetlen olyan tanuló sem volt, aki kizárólag elkövetőként azonosította magát, mindegyikük szerzett tapasztalatot szemtanúként és/vagy áldozatként is, ami olyan szempontból elgondolkodtató, hogy bizonyos felmérések eredményei azt mutatják, hogy az elkövetők jelentős része áldozat is egyben (Zsila – Demetrovics, 2018). Jelen kutatás is alátámasztja ezt a megfigyelést, ugyanis a zaklatók több, mint 80%-a elismerte, hogy érte már atrocitás valamilyen elektronikus eszközön keresztül. Érdeemes lehet foglalkozni azzal, hogy ilyen esetekben van-e valamilyen összefüggés, vagyis az áldozatból mikor válik valaki zaklatóvá vagy ez egymástól teljesen függetlenül következik be. Egyes tanulmányok foglalkoznak a zaklatóvá és áldozattá válást bejósoló tényezőkkel (Field, 2018; Zsila – Demetrovics, 2018; Arató et al., 2019). Egy ilyen kutatás eredményei alapján például meg lehetne vizsgálni ezeket a fiatalokat, hogy az adott tényezők közül mennyi igaz rájuk. Egy másik publikációban olyan spekulációról írnak, hogy azért válhattak egyesek áldozattá, mert előtte valamilyen formában zaklattak másokat (Kowalski – Fedina, 2011). A kérdőív korlátozottsága miatt ilyen információkra sajnálatos módon nem kaptam választ, más publikációk eredményeit és megfigyeléseit azonban alátámasztják, miszerint főként fiúk közül kerülnek ki az elkövetők, ugyanis a zaklatók 67%-a

ténylegesen közülük került ki. Ezen felül elmondható, hogy több mint 80%-uk nyolcadik osztályos volt, tehát az áldozatok és az elkövetők jelentős részét az általános iskola legidősebb korosztálya teszi ki.

A minta 25%-át kiemelt figyelmet igénylő tanulók tették ki. A sajátos nevelési igényű fiataloknak a fele, a beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő gyermekeknek pedig a 20%-a ismerte be, hogy mióta felső tagozatosok, tapasztaltak valamilyen atrocitást elektronikus eszközön keresztül, ami azt jelenti, hogy a kérdőívet kitöltő kiemelt figyelmet igénylő diákok 40%-a tapasztalt zaklatást és az áldozatok 37,5%-a közülük került ki. Ezáltal a harmadik hipotézisem, miszerint a *„A megkérdezett sajátos nevelési igényű és beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő tanulók 30%-a legalább egyszer vált már internetes zaklatás áldozatává mióta felső tagozatos”* alátámasztotta a feltételezésemet. Az eredményeket összegezve az is elmondható, hogy a zaklatók 33%-a szintén ebből a csoportból került ki, ahogyan a három kizárólagos szemtanú egyike is. Érdemes rámutatni arra a tényre is, hogy amíg az ép fejlődésű tanulók 28%-a volt érintett cyberbullying-ban, akár áldozatként, elkövetőként vagy szemtanúként, addig a kiemelt figyelmet igénylő fiatalok 46%-a, ami szintén alátámasztja a szakirodalomban írtakat, miszerint ők nagyobb mértékben vannak ennek kitéve, feltehetőleg a már fentebb említett okok következtében.

Az áldozatok 93%-a vallotta azt, hogy ritkábban, mint havonta érte bántalmazás valamilyen elektronikus eszközön keresztül, 7% pedig a heti többszört jelölte be. Az elkövetőknél hasonlóan szélsőséges eredményeket kaptam. A zaklatóknak az egyik fele ritkábban, mint havonta bántalmazott másokat, a másik fele pedig hetente többször is. Utóbbi kategóriába főként olyan elkövetők tartoznak, akik áldozatként is szereztek már tapasztalatot és több havonta érte őket bántalmazás. Következésképpen ezek a személyek kétszer olyan gyakran bántalmaztak másokat, mint amilyen gyakorisággal őket érte inzultus. A mintában szereplő női elkövetők mindegyike ide sorolható, ami azt jelenti, hogy a lányok nagyobb intenzitással bántalmaznak másokat.

A következő kérdésnél arra kerestem a választ, hogy milyen típusú zaklatásoknak vannak kitéve a fiatalok, ehhez pedig a szakirodalmi áttekintésben ismerttetett megjelenési formákat fogalmaztam át és egészítettem ki, ezenfelül megadtam egy egyéb lehetőséget is, amelyben egyik leírás sem fedné a velük történeteket. Többen is éltek ezzel a lehetőséggel, a válaszokat elolvasva azonban mindegyiket képes voltam átsorolni a konkrétabb válaszok egyikébe. Összesen 38 válasz érkezett be, ami azt engedi feltételezni, hogy egy tanuló átlagosan két fajta zaklatásnak volt kitéve, az egyéni válaszok áttekintését követően azonban kiderül, hogy nagyobb a szórás. Az áldozatok 30%-a mindössze egy megjelenési formát jelölt meg, 12% ötnél

többet, a megmaradt 58% kettőt vagy hármat. Egyesek még azt is fontosnak tartották hozzátenni az egyéb funkción keresztül, hogy a valóságban is éri őket zaklatás.

Egy 2017-ben végzett magyar kutatás során 1500 fő érintettségét vizsgálták a témában. A mintában szereplő 260 áldozat 75,8%-a tapasztalt zaklatást a vizsgálatot megelőző egy évben, 47,3%-uk bevallása alapján feketítették be őket, 45% pedig vett részt lángháborúban (Zsila – Demetrovics, 2018). Jelen kutatás során hasonló eredmények születtek olyan szempontból nézve, hogy a legtöbbet jelölt megjelenési formák ugyanazok lettek, mint a fent említett példában. A mintában szereplő összes áldozat fele jelezte azt, hogy kapott sértő, bántó üzeneteket privát formában, 44%-ot ért már befeketítés, míg 25% vett már részt lángháborúban és ugyanennyien számoltak be kéréstelen telefonhívásokról, sértő sms-ekről. Az említetteken kívül a tanulók további hat zaklatási formát jelöltek meg válaszként. A fiatalok 19%-a elismerte, hogy volt már részük kiközösítésben, kibeszélésben, online fenyegetésben, illetve szextingben, 13% bevallotta, hogy lopták már el a személyiségüket és hoztak létre a nevükben hamis profilokat, 6% pedig jelezte, hogy az engedélye nélkül töltöttek fel róla fényképet vagy videót (5.sz. melléklet). Az egyik kizárólag szemtanúként azonosított lány az egyéb lehetőség keretén belül megosztotta, hogy őt nem érte zaklatás, de lángháborúnak volt már szemtanúja.

Az *online fenyegetés* nevű megjelenési formát a Monori (2016) által meghatározottak alapján definiáltam a kérdőívben. Az egyik lány leírása alapján egy ismeretlen személy arról kezdett neki írni, hogy hogyan fogja megölni magát és egyéb felkavaróan beteg szándékait is elé tárta, ami a későbbiekben erős szorongást váltott ki belőle. Domokos (2017) ellenvetése ellenére kérdőívemben zaklatásként azonosítottam a szextinget, két ötödikes és egy nyolcadik osztályos tanuló pedig jelezte is, hogy mióta felső tagozatos kapott számára kéréstelen és kényelmetlen jellegű szexuális tartalmú üzeneteket és/vagy képeket. Az ötödik osztályos fiú az egyéb lehetőség keretén belül fejtette ki a vele történeteket, miszerint egy online játékot próbált élvezni, amikor a játékon belül egy idegen személy váratlanul ráírt és nem sokkal később a „*bébijének*” hívta és felnőtt tartalmú üzeneteket kezdett el neki küldeni. A szexuális tartalmú üzenetek hamar sértegetésbe fordultak, a leírtak alapján az áldozatot hibáztatta, amiért ilyenné tette őt. Hogy pontosan milyenné, azt a fiú nem fejtette ki a válaszában. Egyéni tapasztalat alapján az online játékok többségében nem szokott a kor nyilvános adatként feltüntetve lenni, ahogy a nem sem, profilkép gyanánt pedig bármilyen illusztráció beilleszthető, így a zaklatás ténye egy véletlenszerű választásnak tűnik a predátor részéről. Az esetből az elkövető életkora és neme nem derül ki, főként a felhasználói fiók nyújtotta anonimitás miatt.

A listán szereplő tíz megjelenési forma közül ez volt az egyik, ahol a fiúkat érte nagyobb mennyiségben ilyen jellegű zaklatás. Az ötödik osztályba járó áldozatok mindegyike jelzett

ilyen jellegű zaklatást, ahogyan a mintában egyetlen áldozatként szereplő BTMN-s fiú is. A szexting mellett az engedély nélküli kép, illetve videófeltöltésnél volt még tapasztalható ez, melyet mindössze egy fiú jelölt válaszként. Minden más megjelenési formánál a lányok aránya szignifikánsan magasabb volt (6.sz. melléklet).

A kiemelt figyelmet igénylő tanulók körében a legtöbbet jelölt zaklatási forma a befeketés volt (83%), másodikként a folyamatos és kéréstlen hívásokat, sértő sms-eket jelölték, harmadikként pedig a zaklatást (33%). Érdeemes megfigyelni, hogy az egész mintára kiterjedően a telefonon történő zaklatások 75%-a velük történt, ahogy a befeketés 71%-a is. Egy külföldi, kiemelt figyelmet igénylő fiatalokat vizsgáló tanulmányban azt találták, hogy az Aspergerszindrómával élők és az intellektuális képességzavarral diagnosztizált tanulók körében egyaránt a telefonon történő zaklatás fordult elő a legnagyobb arányban (Iglesias et al., 2019). Felvetődik tehát a kérdés, hogy mi lehet annak az oka, hogy ezt a csoportot nagyobb mennyiségben éri ilyesfajta zaklatás? Ez a megjelenési forma közelebbi kapcsolatot feltételez, hisz a megvalósulásának egyik feltétele az áldozat telefonszámának tudása. Ezek a fiatalok könnyebben adnák meg az elérhetőségüket másoknak, mint az ép fejlődésű társaik? Természetesen nem szabad elvetni annak a lehetőségét sem, hogy az elkövetők véletlenszerűen tárcsázott telefonszámot választottak vagy a manapság egyre jobban elterjedő adathalász hívásokat, ahol felvéve a hívást valamilyen halk zene szól. Ezzel szemben az ép fejlődésű tanulók körében a zaklatás volt a leggyakrabban írt válasz, amelyet a lángháború, a kiközösítés és az online fenyegetés egyenlő arányban követett. Az ő esetükben az áldozatoknak kevesebb, mint a fele jelzett befeketítést vagy telefonos zaklatást, ami még inkább előtérbe helyezi a kérdést, hogy egyes zaklatási formák miért fordulnak elő gyakrabban náluk, mint az ép fejlődésű társaiknál?

Ezt a kérdést az elkövetőktől is megkérdeztem („*Milyen módon zaklattál másokat?*”), az anonimitás ellenére azonban sokan még így sem voltak hajlandóak erre válaszolni, amit már csak azért is tartok meglepőnek, mivel ezek az illetők mind elismerték a zaklatás tényét, azt hogy milyen gyakorisággal és melyik platformon történt ez, a hogyan kérdést azonban üresen hagyták. Illetve érkezett még egy olyan válasz, hogy „*inkább órán zaklatok másokat*”, amelyet lehetne úgy is értelmezni, hogy mobiltelefonon keresztül, ez azonban nem lehetséges, miután a diákoknak minden reggel le kell adniuk a telefonjukat a tanárban, így ezt a választ nem vettem figyelembe a továbbiakban. Azon személyek, akik választ adtak a hogyan kérdésre többen is a zaklatást (33%) és a kiközösítést (33%) jelölték. A válaszok között szerepelt még a befeketés, a kibeszélés és a személyiséglopás. A fiúkra inkább a kiközösítés volt a jellemző, míg a lányok esetében ugyanolyan arányban jelent meg a zaklatás, a kibeszélés és a telefonos zaklatás.

Azoktól a fiataloktól, akik szemtanúként, áldozatként vagy elkövetőként érintettek voltak, megkértem őket, hogy jelöljék meg, hogy hol történt a zaklatás. Az alaplistán kilenc olyan felület, applikáció nevét adtam meg, amelyek manapság népszerűek, továbbá az egyéb lehetőség keretén belül lehetőséget biztosítottam a további válaszok küldésére. Az eredményeket összegezve a Facebook lett a legnagyobb számban említve (60%), amely talán az egyik legismertebb közösségi médiaportál napjainkban, egy statisztikákkal foglalkozó oldal adatai alapján pedig 2024 januárjában a legnépszerűbb is volt, melyet a havi aktív felhasználók számában mértek (Dixon, 2024). A Facebook-on túl a Meta vállalat termékei közül többen is említették az Instagrammot (35%), a Messengert (30%) és a WhatsApp nevű üzenetküldő applikációt (10%). Az érintettek 20%-a Viberen keresztül találkozott a cyberbullying jelenségével, 15% Snapchat-en és YouTube-on, a hazánkban nem túl elterjedt Twitteren 10%, továbbá 5% egy Roblox nevű platformon, ahol különböző játékokat lehet programozni, megosztani és kipróbálni. Azontalannulók aránya, akik mobiltelefonon keresztül zaklattak vagy lettek áldozatok 25%-ra tehető (7.sz. melléklet).

Az „*ismerted az elkövetőt?*” kérdésre az áldozatok 61%-a válaszolta azt, hogy igen, 17% tudott nevet kötni a zaklatójához, ismerni azonban nem ismerte, 22% pedig azt nyilatkozta, hogy nem tudja ki volt az (8.sz. melléklet), mellyel bizonyítást nyert a második számú hipotézisem, miszerint „*az áldozatok legalább 40%-a tapasztalta már azt, hogy egy általuk ismert személy zaklatta őket*”.

Azon áldozatok között, akik nem tudták a zaklatójuk kilétét többeket is ért befeketítés és telefonos zaklatás. Mindkét megjelenési formára jellemző, hogy a zaklató kiléte rejtve marad, hisz előbbi esetén egy idő után képtelenség visszakövetni, hogy mégis kitől származik a pletyka, míg utóbbinál már az is rejtve tartja az elkövetőt, ha az áldozat nem ismeri a telefonszámot, továbbá fennáll annak is az esélye, hogy rejtett vagy titkosított számot használ az illető, amelyek nehezen visszakövethetőek egy hétköznapi ember számára. Ezzel szemben a „*nem ismertem az elkövetőt*” válaszok esetén a szexting és a zaklatás fordult elő a legnagyobb arányban, a lángháború azonban egyiküknél sem.

Az elkövetőt ismerők 61%-nak több mint a fele az egyik iskolatársát azonosította zaklatójaként, ebből 36% az osztálytársát, 21% pedig egy másik évfolyamra járó személyt írt válaszul. 22% az egyik barátját jelölte meg, mely nem zárja ki annak a lehetőségét, hogy ez a bizonyos „barát” vele egy intézménybe jár, ahogy azt sem, hogy nem. A fennmaradó 21% olyan ismerőst jelölt, akit az iskolán kívül ismert meg és nincsenek közeli kapcsolatban (9.sz. melléklet).

Jelentős mennyiségű tanulmány számol be arról, hogy a zaklatás áldozatai különböző okokból kifolyólag nem beszélnek senkinek sem a velük történekről, így kutatásomban külön kitértem erre is és megkérdeztem, hogy beszámoltak-e valakinek a zaklatásukról. Az áldozatok 62,5%-a szolt egy ismerősének a zaklatás bekövetkeztekor. A legtöbben a barátaikhoz, szüleikhez, gondviselőjükhöz és testvérükhöz fordultak, míg 12,5% valamilyen szakember segítségét vette igénybe, aki lehet az iskolapszichológus is akár, egyéb esetben viszont a külső szakember bevonása csak felnőtt segítségével megvalósítható. A diákoknak azonban csak elenyésző százaléka (6,25%) fordult valamilyen oktatójához, ami annak tekintetében érdekes, hogy az áldozatok jelentős része az osztálytársát vagy iskolatársát jelölte meg elkövetőként. Erre lehetséges magyarázatul szolgálhatnak a szakirodalmi részben felsoroltak, például a bizalom hiánya, mert sokan el sem hiszik, hogy tanáraik képesek lennének változtatni a helyzeten, vagy esetleg csak rontanának rajta vagy szimplán süket fülekre találna a segélykérésük (Coloroso, 2014; Nixon, 2014). Az eddig felsoroltokon kívül még érkezett egy olyan válasz is, hogy egy más, általa ismert felnőtt személynek számolt be a történekről. 37,5% viszont jobbnak látta, ha senkivel sem beszél a zaklatásáról, így hozzájuk egy további kérdést intéztem, amiben ennek a megindoklására kértem őket. Az okok között szerepelt a félelem („Attól félttem, hogy felhívják emiatt a gyerek szüleit és akkor mindenki ki fog beszélni”; „Félttem”; „Félttem a következményektől” „Nem akartam, hogy még jobban zaklassanak”), a bizalmatlanság („Nem bízom másokban”), valamint az, hogy „Mert nem bántott meg”. Az utolsó magyarázat kivételével ezeket a témával foglalkozó publikációk is említik, bár egyetlen olyan indok sem volt, ami arra engedne következtetni, hogy az elektronikus eszközök megvonásától félték a tanulók, sokkal inkább az osztálytársaik és az elkövető reakciójától, bár ez csak spekuláció a részemről. Mindenesetre a félelem bizonyult a leghatásosabb gátló tényezőnek, valamint a már említett bizalom kérdése, ami abból a szempontból aggasztó, hogy a „másokban” szó az mindenkire kiterjed, aki a környezetében megfordul, tehát a saját szülei és barátai is beletartoznak a fogalomba.

A nyolcadik osztályos tanulók körében nagyobb számban fordultak elő azok, akik senkinek sem beszéltek a történekről, míg arányaiban nézve ez a hatodik évfolyamon volt a legmagasabb, ahol az egyetlen zaklatásban érintett személy félelemből hallgatott. A szülők értesítése és szakemberek segítségének igénybevétele főként a hetedik évfolyam diákjai jelezték, ami abból a szempontból érdekes, hogy egy magyar kutatásban inkább a minél fiatalabb korosztályra volt jellemző, hogy a barátok helyett a szülőkhöz forduljanak (Dr. Lukács et al., 2021). Az eredményeket nézve azonban megfigyelhető, hogy több olyan személy van az áldozatok között, akik kizárólag a barátaikkal osztották meg a történeket, mint olyanok, akik csak a

szüleikkel. Emellett az is látható, hogy azok, akik elmondták a szüleiknek, nagyobb arányban számoltak be más személyeknek is a zaklatásról, mint mások.

A zaklatás lezárása véleményem szerint az egyik legkardinálisabb kérdés, hisz az ebből kapott adatok egyfajta kiindulási pontként szolgálhatnak azon személyek számára, akiknek nem sikerült még véget vetni a cyberbullyingnak. Természetesen nem szabad megfeledkezni arról, hogy ezek nem fognak mindenki számára ugyanolyan eredményt hozni, hisz ahogy a gyermekek fejlesztésénél, úgy az ugyanolyannak tűnő eseteknél is egyénre kell szabni a megoldást, mert mindenki más. Az áldozatok és az elkövetők személyiségprofilja is más megoldást kíván, éppen ezért jelen kutatásban is öt különböző fajta válasz született. Azt nem tudom ugyan kijelenteni, hogy minden áldozat helyzete megoldódott, mivel a saját figyelmetlenségem okán elfelejtettem a kérdést kötelezőre állítani, így az egyik gyermek nem is adott választ, azt azonban elmondhatom, hogy a válaszadók egyike sem jelölte meg a „nem oldódott meg” lehetőséget, így feltételezhetjük, hogy aktuálisan folyó online bántalmazás nem történik. A többség elmondása alapján (40%) magától megoldódott a helyzet, ketten az egyéb lehetőség keretén belül ki is fejtették. Egyikük szerint az illető egyszer csak felhagyott vele, míg a másik szerint az elkövető ráébredt arra, hogy milyen sértő is az, amit csinál és abbahagyta. A statisztika abból a szempontból mindenképpen pozitív, hogy a zaklatás véget ért, más szempontból nézve viszont negatív, mivel az áldozatok semmit sem tudtak tenni, amivel megakadályozhatták volna a folytatást. Magyarán az elkövetők kitartásán és kedvén múlott, hogy folytatják-e, avagy sem. Ezzel szemben a válaszadók 33%-a úgy nyilatkozott, hogy a személy letiltásával rendeződött a helyzet és nem folytatódta a zaklatások, 13% pedig kénytelen volt hivatalos szervek segítségét igénybe venni és feljelentést tenni, mivel más megoldás nem vezetett eredményre. A megjelenési formákat tekintve ez a megoldás olyan személyeknél fordult elő, akiket zaklatás, befektetés, valamint telefonos zaklatás ért.

Egy elenyésző százalék nyilatkozott úgy, hogy szülők vagy tanárok közbeavatkozása révén oldódott meg az incidens, az előző kérdésnél adott válaszok alapján pedig kijelenthető, hogy inkább az előbbi segítségével. A felsoroltakon túl érkezett még egy olyan válasz, hogy sikerült megbeszélnie a zaklatóval a történeteket, ami egy kivételesen pozitív példa és megnyugtató, hogy vannak még olyanok, akik civilizált módon válaszolnak az erőszakra.

Az utolsó kérdésem („*Tapasztaltál-e valamilyen negatív tünetet?*”) a következményekre, pontosabban a zaklatás következtében megjelenő negatív hatásokra terjedt ki. A szakirodalmi áttekintésben felsorolt és bemutatott tüneteket listáztam és fogalmaztam át úgy, hogy a kitöltők számára is érthetőek legyenek a leírtak. Az eredmények összegzése után elmondható, hogy az áldozatok 37,5%-a saját bevallása szerint nem tapasztalt semmilyen negatív tünetet

sem. Ezen válaszadók 66%-a fiú volt, ami azt jelenti, hogy az áldozatként szereplő fiúk 80%-a ezt jelölte válaszul. Meglehet, hogy a zaklatások dühön és kényelmetlenségen kívül ténylegesen nem okoztak számukra egyéb tüneteket, azonban elképzelhetőnek tartom azt is, hogy ez az eredmény a szakirodalomban írtakat támasztja alá, miszerint a lányok gyorsabban felismerik az árulkodó jeleket és egyszerűbb számukra a beismerési folyamat, mint a másik nemnek. Ebbe a 37,5%-ba a legfiatalabb korosztály mindkét áldozata beletartozik. Figyelembevétel az életkorukat és a zaklatásuk típusát a kapott eredmények ellentétére lehetett volna számítani. Rá kell mutatni arra a tényre is, hogy a kiemelt figyelmet igénylő tanulók egyike sem szerepelt a válaszadók között.

Saját elmondás alapján tehát az ép fejlődésű fiataloknak mindössze 40%-a tapasztalt valamilyen negatív utóhatást, ők is főként önmagukat kezdték el hibáztatni a történetekért és egyre kevesebbet gondoltak magukról. Továbbá voltak olyanok, akik szorongani kezdtek, míg másoknak megromlottak a kapcsolataik a körülöttük lévőkkel.

A kiemelt figyelmet igénylő tanulók átlagosan három tünet meglétéről számoltak be, egyesek ennél többről is. A legnagyobb arányban szorongásos tünetek meglétét vették észre magukon (66,6%), továbbá az áldozatok fele a zaklatás következtében folyton fáradtnak érezte magát, nem tudott a tanulásra koncentrálni, ezért romlott a tanulmányi eredményük, valamilyen módon fájdalmat okoztak maguknak, ezen felül voltak, akik arra gondoltak, hogy jobb lenne meghalniuk. 33,3% jelezte, hogy a kapcsolataik minősége romlani kezdett, továbbá olyan testi tünetek jelentkeztek náluk, mint például fej- és hasfájás, illetve különböző bőrproblémák. Elenyésző mennyiségben jelölték a depressziót, pánikrohamot, valamint azt, hogy önmagukat kezdték el hibáztatni a történetekért és csökkent az önbizalmuk (16,6%). Ez utóbbi adatból megfigyelhető, hogy az ép fejlődésű tanulók hajlamosabbak önmagukat hibáztatni, mint a sajátos nevelési igényű és a beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézségekkel küzdő társaik, ellenben ők egyáltalán nem gondoltak öngyilkosságra, amiből következtetni lehet arra, hogy a kiemelt figyelmet igénylő tanulók megküzdési stratégiája nem olyan hatásos, nehezebben tudják feldolgozni az őket ért megpróbáltatásokat.

A mintában szereplők legfiatalabbjai mindössze 10 évesek, így nem tartom elképzelhetetlennek, hogy sokan nincsenek tisztában a betegséget jelző tünetekkel, emiatt azonosítani se képesek. A fent felsoroltak pedig többek között jelezhetik is a depresszió meglétét, ennél fogva egy szakember segítségének igénybevétele mindenképpen ajánlatos lenne, amit ketten meg is tettek, ez azonban közel sem elég. Minden zaklatást átélt személynek szüksége lenne segítségre.

B.) Az interjú eredményei

Az eredmények ismertetését az interjúalanyok által megválaszolt általános kérdések bemutatásával szeretném kezdeni. Ebben nem a témában szerzett tapasztalataikat kívántam felmérni, hanem a személyes véleményüket, hozzáállásukat a felmerülő kérdések kapcsán.

Mind a négy tanuló úgy véli, hogy jelen állás szerint a cyberbullying aránya magasabb, mint a hagyományos zaklatásé. Az övékhez hasonló spekulációk miatt készítettek a témában egy kutatást, ami megcáfolta ezt a feltételezést (Zsila – Demetrovics, 2018). Az interjúalanyok közül egy személy szerint csökkenni fog, hárman pedig úgy gondolják, hogy ennek az aránya még magasabb lesz a jövőben, indoklásként az egyik hetedikes tanuló azt válaszolta, hogy azok, akik jelenleg zaklatók, azok a jövőben is azok lesznek, illetve idősebb korokban lesznek azzá, így pedig nőni fog a számuk. A másik két személy az emberi természet hitványságát említette és azt, hogy ez az undorító viselkedés egyre elterjedtebb lesz. Egyikük kitért arra is, hogy nőni fog azon szülők száma, akik nem elégítik ki a gyermekük érzelmi szükségleteit vagy egyenesen rosszul nevelik őket, ami mások zaklatásához fog vezetni. Ebből következett az a kérdés, hogy véleményük szerint mi lehet az elkövetővé válás hátterében, milyen indok vezérelhet valakit arra, hogy ilyen fájdalmat okozzon az embertársainak. Az egyik hetedikes tanuló szerint nincs erre elfogadható magyarázat, míg ketten is azt válaszolták, hogy sok esetben pusztán szórakozás céljából bántalmaznak másokat vagy bosszút szeretnének állni valami miatt. Az ép fejlődésű tanuló szerint az önmagukkal való elégedetlenség vezethet mások zaklatásához, és az elkövetők képtelenek irányítani a tetteiket, de véleménye szerint vannak olyanok is, akik az otthonról hozott frusztrációt másokon vezetik le. Az interjú egy későbbi részében az egyik sajátos nevelési igényű diák visszatért ehhez a kérdéshez és kifejtette azon véleményét, hogy tapasztalata szerint ezek az esetek sokszor összefüggenek az illető otthonával, azzal, hogy ott mennyi szeretetet és odafigyelést kap. Magyarán bizonyos esetekben a szülői nevelést teszi felelőssé, általánosítani viszont nem akar, mivel az egyik zaklatójának a szüleit ismeri és tudja, milyen tisztességes és kedves emberek.

A következő kérdésem az elkövető nemére vonatkozott és mind a négyen egyetértettek abban, hogy általánosságban a fiúk nagyobb arányban zaklatnak másokat, mint a lányok, bár egyikük elbizonytalanodott és hozzátette, hogy igazából ez a zaklatás típusától is függ. Azt tapasztalta, hogy a fiúk többnyire a külsőt és a stílust támadják, míg a lányok inkább kiközösítnek másokat és ha nem tetszik nekik valami, akkor elkezdik üzenetben zaklatni. Az áldozatok nemének kérdésében is egyezett a véleményük a hazai és külföldi kutatások eredményeivel, szerintük a lányok esnek áldozatul gyakrabban, ez pedig a külső adottságokra és a kinézetre vezethető vissza.

Kikértem azzal kapcsolatban is a véleményüket, hogy mint zaklatást többször is átélt személyek, mit tanácsolnak hasonló helyzetben lévő fiataloknak. Összességében azt tudják tanácsolni, hogy próbálják meg figyelmen kívül hagyni a zaklatót és semmiképpen se provokálják, mivel az ront a helyzeten. Türelmesnek és lelkiileg nagyon erősnek kell lenniük, hogy ne vegyék magukra a nekik, róluk írtakat. Ha van rá lehetőség, akkor azt javasolják, hogy tiltsák le őket vagy csináljanak egy új profilt, a konfrontációt azonban mindenképpen kerüljék. A négyből egy kiemelt figyelmet igénylő tanuló volt, aki szerint ez nem teljesen oldja meg a helyzetet. Tapasztalata szerint, ha egyszer látták az elkövetők, hogy milyen hatást váltott ki belőle a zaklatás, akkor utána nem fogják beérni kevesebbel. Hiába próbálja meg figyelmen kívül hagyni őket, egyre erőszakosabbak és durvábbak lesznek, amíg ki nem elégítik a vágyaikat.

Végezetül arra a kérdésre szerettem volna választ kapni, hogy szerintük a hagyományos vagy az online zaklatást nehezebb-e elviselni. Kivétel nélkül mindegyikük a hagyományos zaklatást említette, ami ellentmond a tanulmányok azon állításának, hogy az elektronikus eszközök segítségével végrehajtott támadások megterhelőbbek és rosszabbul viselik az áldozatok. „*Sokkal rosszabb a közérzete az embernek*” – válaszolta az egyik interjúalanyom, majd azzal folytatta, hogy az egész sokkal személyesebb, ott áll vele szemben, neki mondja, látja, hallja, érzi az egész testével és ez jobban megviseli, mint néhány írott szó. Ráadásul ezek az emberek olyanok, akiket ismer és akikben egyszer megbízott. Egy másik interjúalanyom szerint a hagyományos zaklatás esetén nagyobb az esélye annak, hogy valami komoly következménye lesz rá nézve, emiatt az a véleménye, hogy az internetes zaklatás egyáltalán nem, vagy csak nagyon enyhe következményekkel jár.

A továbbiakban az interjúalanyaim internetes zaklatással kapcsolatos tapasztalatait fogom bemutatni.

Az első interjúalanyom – akit nevezünk most *A.*-nak – látszólag a kérdőívben leírt definíciót próbálta elmondani, amikor arra kértem, hogy határozza meg, hogy mi is pontosan az internetes zaklatás, így megkértem, hogy a saját szavaival fogalmazza meg. Végül úgy határozta meg, mint „*Messengeren, Facebookon vagy ilyesmiken keresztül zaklatnak, írogatnak, fenyegetőznek és ilyesmi*”. Az általa elmondottakban nem szerepelt a kritériumként megfogalmazott ismételt előfordulás, így a továbbiakban minden alkalommal meggyőződtem arról, hogy a vele történtek eleget tesznek-e ennek a pontnak. Erre ügyelve *A.* összesen hat zaklatási formának volt áldozata, ami miatt szeretnék rámutatni a tényre, hogy a kérdőívemben nem volt olyan személy a hetedik osztályban, aki háromnál többet jelölt volna meg. Egyik lehetséges magyarázatként el tudom képzelni, hogy az írott szöveg értelmezése problémát okozott neki, ezt pedig szóban ki tudtuk küszöbölni és pontosítani, míg másik, kevésbé kedvező magyarázat

az lehet, hogy nem volt teljesen őszinte a kérdőív kitöltésekor. Az interjú során őszintének éreztem, így nem gondolom azt, hogy hazudott volna.

A zaklatási esetek bemutatása előtt szeretném ismertetni interjúalanyom átfogó tapasztalatit a jelenséggel kapcsolatban. Az évek folyamán fiúk és lányok is megközelítőleg egyenlő arányban zaklatták, többségében olyanok, akiket személyesen is ismert. A bántalmazások leginkább Facebookon, Instagrammon, Snapchaten vagy ritkább esetben a mobiltelefonján keresztül történtek. Az *A.* által elmondottakból az is kiderül, hogy nem minden ügy záródott le, a mai napig ki van téve befeketítésnek és sértő üzeneteknek, többnyire azonban hagyományos módon zaklatják. Elmondása alapján nem viselik meg ezek az esetek, bár elismerte, hogy a zaklatás pillanatában megijed és el kell telnie pár percnél, mire megnyuszik. Az interjú során kapott benyomásom azonban ennek ellentmond. A hangszíne, a tekintete egyfajta közönyt sugárzott, amiből arra tudok következtetni, hogy az elmúlt négy évben, mióta zaklatják, megszokta már és valamilyen szinten érzéketlenné vált a fájdalommal szemben, amit eleinte érzett. Emiatt a megfigyelés miatt érdeklődtem arról is, hogy igénybe vette-e valaha szakember segítségét, de azt válaszolta, hogy nem. Az édesanyja egyszer el szeretne volna vinni, mivel aggódott amiatt, hogy ilyen bántalmazó osztályközösségben kell a mindennapjait töltenie. Neki viszont csak az számít, hogy ne szóljanak hozzá és lehetőleg észre se vegyék, mert akkor az már egy sikeres nap számára.

A listán szereplő pontok közül a lángháború volt az egyetlen, ahol az elkövető egy számára ismeretlen személy volt. Egyetlen konkrét esetről számolt be, amikor az ikertestvérét érte zaklatás, ő pedig a segítségére sietett. Megkérte az illetőt, hogy hagyja békén a testvérét és ne beszéljen így vele, aminek hatására az ismeretlen őt kezdte egyre durvább és sértőbb megjegyzésekkel illetni. Amikor kezelhetetlenné vált a helyzet, akkor szólt az édesanyjának és a bátyjának, akik azt tanácsolták, hogy tiltsák le, mivel mást nem igazán tudnak tenni.

A zaklatás kérdése, ahogy fentebb is említve lett, egy mai napig fennálló és gyakori probléma az életében. Az elkövetők szinte kivétel nélkül ugyanabba az iskolába járnak, mint ő és a sértő, trágár üzeneteken túl olyanokat is írnak neki, hogy „*A nyakadnak futok egy késsel*” vagy „*Miért van ilyen csöves az osztályunkban, mint te?*” esetleg olyanok, amelyben azt kérik számon, hogy ő miért magasabb rangú másoknál. Ezt az utolsó részt nem teljesen értettem, így megkértem, hogy fejtse ki bővebben. A történet szerint egy hatodik osztályos tanuló számon kérte rajta azt, hogy hetedik osztályba jár, ami véleménye szerint magasabb rangú, mint az övé, ő erre csak annyit válaszolt, hogy minden ember ugyanolyan rangú és mindössze egy évvel előbb kezdett el iskolába járni. Ezt sértésnek vette a fiú és onnantól fogva fenyegető és sértő üzeneteket küldött neki. Az esetről beszámolt a családtagjainak is és felkereste az adott diák

osztályfőnökét, aki azt ugyan nem tudta elérni, hogy elnézést kérjen, de a fenyegető üzenetek írásával felhagyott. Az osztálytársai egy „*lányok hülyék*” nevű Messenger csoportba is bevették abból a célból, hogy a szeme láttára beszéljék ki és sértegessék, valamint olyan gúnynevet aggattak rá, hogy „Slender man”, „Slender man idéző”, valamint démonnak is szokták nevezni.

Az osztálytársai ezeken túl szeretnek róla hamis híreket terjeszteni, többek között, hogy szerelmes valakibe, amikor igazából nem, de interjúalanyom ezt „tipikus hülyeségnek” nevezte és nem fordít rájuk nagy figyelmet, ahogy annak sem, amikor kiközösítették az osztályába járó lányok. Lényegében annyi történt, hogy az osztálycsoporton túl, amiben az osztályfőnök is benne van, létrehoztak egy külön csoportot a lányoknak, amelyből váratlanul kizárták. A másik profilja viszont még tagja volt a beszélgetésnek, így látta a róla írtakat és emiatt nem is ellenkezett, amikor végül azt is kizárták. Azóta nem tagja annak a csoportnak, de elmondása alapján nem is hiányzik neki.

Legközelebb a telefonos zaklatásnál ismerte el interjúalanyom, hogy két privát szám is van, akik folyamatosan hívogatják. Az egyik illető az apukája, aki már külön él tőlük és a vele szemben tanúsított viselkedése miatt nem kíván beszélni vele, egyenesen zaklatásként éli meg a hívásokat, hiába nem veszi fel őket. A családi helyzetét bővebben is kifejtette, ugyanakkor elég személyes és azon a véleményen vagyok, hogy közvetlenül nem tartozik a témához, így elég annyit tudni, hogy az apja számára ő egy utolsó senkit, akit utál és csak arra jó, hogy pénzt csaljon ki belőle. A másik illető az édesanyja egyik kollégája, akiről nem tudja, hogy miért keresi folyamatosan, de nem is szeretné megtudni, ezért a titkosított és spam számokat tudatosan figyelmen kívül hagyja vagy letiltja őket.

Utolsóként az online fenyegetést említette interjúalanyom, egy konkrét esetet bemutatva. Az egyik osztálytársa minden alkalommal olyan időpontban kérte el tőle a házi feladatot, amikor éppen elfoglalt volt, így ezt meg is üzenete neki. A fiú válasza minden alkalommal az volt, hogy ha nem küldi el, akkor megöli a családját. A történekről végül beszámolt az osztályfőnökének is és az elmondottak alapján ezt a fiút kirúgták az iskolából, mivel kiderült, hogy más tanulókat is hasonló módon fenyegetett.

Ezt követően arról érdeklődtem, hogy ismer-e a környezetében olyan személyeket, akik elkövetőként vagy áldozatként szereztek már tapasztalatot internetes zaklatásban. Elkövetőknél természetesen hozzátettem, hogy olyan személyekre gondoljon, akik őt nem bántalmazták. Mindössze két személyt említett, akiről biztosan tudja, hogy szenvedtek el zaklatást, az egyik a barátnője volt. A lányra privát üzenetben sértő, bántó megjegyzéseket tettek és tőle kért tanácsot, mivel nem mertte elmondani a szüleinek. *A.* természetesen azt javasolta neki, hogy mindeképpen mondja el valamelyik családtagjának vagy valamilyen oktatónak az iskolából, de

elsősorban tiltsa le, hogy ne tudja felvenni vele újra a kapcsolatot. A másik személy az egyik osztálytársa volt, akit hamis profilokon keresztül támadtak és sértegettek. A letiltások az ő esetében nem oldották meg a problémát, újabb profilekat hoztak le és onnantól fogva nem csak őt, hanem a családját és az ismerőseit is zaklatták. Végezetül azt fűzte hozzá, hogy „*Nem tudom, hogy még mindig tart-e, de szerintem nem.*”

A második interjú alanyom - akit nevezzünk **H.**-nak - úgy határozta meg az internetes zaklatást, mint „*Másokat bántani anonim módon*”, ami több okból kifolyólag sem tesz eleget a szakértők által meghatározott kritériumoknak, így a továbbiakban minden esetben meggyőződttem arról, hogy elektronikus eszközök segítségével történt az incidens, valamint az adott zaklatás ismétlődő jelleggel fordult elő. Ezeket figyelembevéve kiderült az interjú végére, hogy tízből nyolc megjelenési formával találkozott már áldozatként, mióta felső tagozatos, ami ugyanazt a problémát veti fel, mint az első interjúalanyom esetén. Volt ugyan a válaszaira hasonló eredmény, de több megjelenési forma is hiányzott, ami az interjú során megjelent. Azt a lehetőséget szeretném elvetni, hogy az interjú folyamán nem mondott igazat, mivel minden kérdésemre határozottan és azonnal választ adott, olyan részletességgel, amelyet véleményem szerint kevés fiatal tudna szemrebbenés nélkül rögtönözni.

A zaklatási esetek bemutatása előtt interjúalanyom átfogó tapasztalatait szeretném ismertetni. Elmondása alapján az őt zaklatók többsége lány volt, akik a külső adottságai miatt tették célpontjukká, ugyanis roma felmenőkkel rendelkeznek, ami véleményem szerint nem túl látványosan, de észrevehető a külsőjén. Az indok nem lehetett féltékenység, úgy gondolja, hogy ezeknek a lányoknak a többsége egyszerűen nem örült a jelenlétének és annak, hogy egy közösségben van velük. A kérdésre miszerint melyik nem zaklatását viseli nehezebben, azt válaszolta, hogy a lányokét, mivel kegyetlenebbek és pontosan tudják, hogy mivel lehet a legnagyobb fájdalmat okozni neki. Ők az érzelmeiket támadják, ami sokkal megviselőbb hosszútávon, míg a fiúk inkább a felszínt sértik meg, ezért könnyebb figyelmen kívül hagyni a sértéseiket és a szavaikat. A zaklatói között egyaránt voltak számára ismerős személyek, teljesen idegenek, valamint több alkalommal is előfordult, hogy nem tudta beazonosítani az elkövetőt. A szakirodalomban írtakkal ellentétben őt nem aggasztotta és nem viselte meg jobban a tény, hogy nem tud nevet és arcot társítani a zaklatójához, egyszerűen nem foglalkozott velük. Ezen felül elmondható, hogy nemtől függetlenül eddig minden eset megoldódott előbb vagy utóbb, többnyire a személy tiltásával. A vele történekről többnyire beszámolt az édesanyjának, a tanárainak viszont egyáltalán nem, még akkor sem, amikor az egyik osztálytársa volt az elkövető. Amikor az indokról érdeklődtem, akkor azt válaszolta, hogy egyrészt úgy gondolja, hogy nem tudnának segíteni és csak rontanának a helyzeten, másrészt, az ő szavaival élve „*Egyébként egy*

elég erélyes személyiség vagyok szerintem. Nagyon beszédes és meg tudom oldani a saját magam problémáját, és nincs senkire sem szükségem, aki segítene ezekben.” Ez a két indok többek között szerepel más felmérések eredményeiben, ahol arra keresnek választ, hogy egyes fiatalok miért nem fordulnak segítségért.

A *H.*-val folytatott beszélgetés folyamán a többiekhez hasonlóan a kérdőívben szereplő tíz zaklatási típussal kapcsolatos tapasztalataikról érdeklődtem, minden pontot egyesével megbeszélve. A lángháború kegyetlenségét többször is tapasztalta már Facebookon keresztül és a mai napig nem érti az embereket, akik ezt szítják. Konkrét példaként említett néhány cikket vagy videót, ami alá véleménye szerint kulturáltan leírta a véleményét, ami többeknek sem tetszhetett, ugyanis bántó, trágár kifejezésekkel teli kommentet kapott válaszul. Abba a hibába esett, hogy válaszolt ezeknek az embereknek és elmondta, hogy semmi olyasmit nem írt, ami miatt ezt érdemelné, amire ismételten sértő reakciót kapott. Hosszabb-rövidebb ideig próbálta meggyőzni ezeket a számára teljesen ismeretlen embereket, végül már olyan obszcén válaszokat kapott, hogy jobbnak látta letiltani őket.

A listán szereplő pontok közül a zaklatásnak volt a legtöbbször kitéve, számtalan alkalommal kapott már ilyen privát üzeneteket az osztálytársaitól, egyéb iskolán kívüli ismerőseitől, illetve a barátaitól, akikkel azóta megszakította a kapcsolatot. Ezek az emberek többnyire származása miatt bántották, valamint a megjelenését kritizálták, többek között az öltözködését és azt, ahogyan a fogai állnak. Az ilyen megjegyzések miatt a mai napig keményen edz, hogy megtartsa az alakját és ne hagyjon újabb támadási felületet az utálóinak. Ezek az üzenetek látványosan mélyebben érintették, mint amennyire bevallotta, ugyanis indulatosan kifakadt, hogy a felnőttek gyakran azt feltételezik, hogy a fiatal kora ellenére semmilyen problémával sem kell szembenéznie, de ő mégis úgy érzi, hogy rengeteg megpróbáltatással és fájdalommal kell szembenéznie a mai napig. A helyzete állítása szerint javult az előző két tanévhez képest, amikor nehezebben viselte a származása miatti megjegyzéseket és minden alkalommal sírt miattuk, de különböző testi tünetek a mai napig megjelennek nála. Főként a fejfájást említette, ami minden alkalommal jelentkezik, amikor az osztálytársaira gondol, akik zaklatták. Édesanyja és barátai tanácsára igyekszik ritkán gondolni ezekre a személyekre és üzeneteikre, egy ideje pedig egyszerűen letiltja őket.

A zaklatáson túl befeketés áldozata is volt már az utóbbi években. A beszámolója alapján a mai napig meglepődik azon, hogy miket ki nem találnak mások és olykor milyen primitívek tudnak lenni. A róla szóló pletykák többsége arról szólt, hogy kinek mit mondott, kivel mit csinált, valamint az ő szavaival élve „...arról, hogy én egy örömlány vagyok”. Nem szeretett volna bővebben kitérni a témára, de indulatosan megjegyezte, hogy ő nem szokott beteg

embereket bántani, hisz ők nem tehetnek erről és sokkal jobban is tiszteli őket, mint sok ép fejlődésű társát, ezért nem is érti, hogy miért terjesztenek róla ilyeneket. A felindultsága ellenére azt válaszolta, hogy meg sem próbált kiállni az igazáért, mivel ő tudja az igazságot és a hozzá közel álló személyek is, neki pedig csak ez számít.

A fent említettekkel ellentétben kiközösítést csak egyszer tapasztalt, akkor is olyan személyektől, akiket egyszer a barátainak tartott. A mostani barátján keresztül ismerte meg őket és a könnyebb kapcsolattartás érdekében létrehoztak egy Messenger csoportot, a származása azonban ismételen előtérbe került. Olyanokat írtak neki, hogy „*menjen vissza a földekre gyapotot szedni*” majd számtalan bántó üzenet után kitiltották. Valamivel később visszavették a csoportba, de a sértések megismétlődtek és ezúttal a barátjával együtt zárták ki őket. Ezt követően egyikük sem próbált kapcsolatba lépni a csoport többi tagjával. Az esetről az édesanyjának számolt be, aki a zaklató édesanyját felhívva azzal fenyegetőzött, hogy feljelenti a fiút. A fiú raszista megnyilvánulásai mellett, **H.** elmondása alapján, súlyos és undorító dolgokat tett, ezeket azonban nem szerette volna részletezni, csak annyit fűzött hozzá, hogy végül nem lett rendőrségi ügy az esetből.

A továbbiakban arról mesélt, hogy többször is lopták már el a személyiségét és hoztak létre hamis Facebook és Instagramm profilokat a nevében. A képeit és a nevét felhasználva üzentek a családtagjainak, szeretteinek, valamint provokatív, sértő szövegeket írtak ki a falára, valamint a napi történetébe. Többszöri letiltás és jelentés ellenére újabb profilok születtek az ő nevét felhasználva, az elkövető kilétére azonban nem derült fény, de véleménye szerint ugyanaz a személy állt az összes mögött. Ezekben a helyzetekben inkább dühöt érzett, ellenben azokkal az esetekkel, amikor felnőtt férfiaktól és elmondása alapján „nagyon fiatal, kicsi gyermekektől” érkeztek szexuális tartalmú üzenetek, képek. Eleinte megpróbálta figyelmen kívül hagyni őket, az ismételt próbálkozás következtében viszont már le is tiltotta őket.

A listán szereplő kilencedik pont a telefonos zaklatás volt, melyről **H.** azt mesélte, hogy egy időben többször is hívták, de amikor felvette a telefont, akkor vagy senki sem szólt bele vagy sértő jelzőkkel illették. Egyre dühösebb lett, míg végül egyik hívásnál közölte, hogy hagyják békén és találjanak maguknak más áldozatot. A számot ezt követően letiltotta. Ezekre az esetekre az anyukája nagyon különbözően reagált. Volt, amikor ideges lett, míg máskor nem fordított különösebb figyelmet a hívásokra abból az okból kifolyólag, hogy a lánya jól kezelte az eseteket.

Az utolsó megjelenési formához érve az interjúalanyom arról számolt be, hogy a mostani barátja előtt volt egy kapcsolata, ami kezdett kényelmetlen lenni számára, mivel a fiú nagyon szerelmes volt belé, szinte mániákusan rajongott érte, ezért egyre tolakodóbban

közeledett. Próbált békés módszerekkel véget vetni a kapcsolatnak, a másik azonban nem akarta ezt elfogadni és azzal fenyegette, hogy öngyilkos lesz, ha elhagyja. Az első ilyen fenyegetés hatására **H.** elkezdett különböző könyveket keresni a témában, míg végül arra a konklúzióra jutott, hogy „*egy ember nem képes arra, hogy nagyon nagy sebeket ejtsen magán. Rengeteg rossz dolog és rengeteg olyan dolog, ami bántja az embert kell ahhoz, hogy ...meg nagyon sok elhatározás, hogy ezt valaki megtegye magával.*” A későbbi fenyegetésekre ebből kifolyólag nem reagált és pár hét elteltével sikerült véget vetnie ennek a toxikus kapcsolatnak.

Lezárásként annyit fűzött a témához, hogy ezekben az esetekben eleinte az önbizalma sérült, volt időszak, amikor nagyon keveset gondolt önmagáról. A mai napig érzi a hatását a zaklatásoknak, de minden tőle telhetőt megtesz, hogy újra képes legyen bízni magában és nem fogja hagyni, hogy mások ilyen módon megingassák az önmagába vetett hitét.

A továbbiakban még arról érdeklődtem, hogy ismer-e olyan személyeket, akik áldozatként vagy elkövetőként részt vettek már cyberbullyingban. Állítása szerint nem is keveset, a barátait, az osztálytársait és más ismerőseit is érte már atrocitás, az egyik barátnőjét például hasonló módon zaklatták telefonon, mint őt. Az éjszaka közepén kezdték el többször is felhívni, amitől egyre frusztráltabb és fáradtabb lett, egyáltalán nem tudott a tanulásra koncentrálni. A tapasztalatai miatt az interjúalanyomtól kért segítséget és az ő tanácsára letiltotta a telefonszámot. Amennyiben nem kérnek segítséget vagy tanácsot a barátai, nem szokott közbe avatkozni, az osztálytársai esetén pedig különösen ragaszkodik ehhez az álláspontjához. Több elkövetőt is ismer, mégis úgy érzi bölcsebb kimaradni ezekből.

A harmadik interjúalanyom – akit nevezzünk **V.-** nek – azt válaszolta, hogy az az internetes zaklatás „*ha valaki rád ír és fenyegetőzik*”. Az ismétlődés kritériuma ezúttal is hiányzott, így az ő esetében is biztosra mentem, hogy az általa elmeséltek többször is előfordultak-e vele. Ezt figyelembevéve tízből összesen négy fajta zaklatásnak volt az elszennvedője, bár hozzá kell tenni, hogy a másik két lányhoz hasonlóan az övével teljes mértékben megegyező válasz nem szerepelt a kérdőívben, hasonló azonban igen. Az interjú során szerzett benyomásom arra enged következtetni, hogy az ő esetében egyértelműen szövegértési problémák állhattak a háttérben, mivel a szóban feltett kérdéseimet is többször át kellett fogalmaznom, mire megértette és releváns választ adott rájuk.

A cyberbullyingal kapcsolatos tapasztalatairól átfogóan annyi mondható el, hogy főként Instagrammon, Facebookon és TikTokon történtek, az esetek többségében olyan személyek által, akiket ismert. Az elkövetők elsősorban lányok voltak. A zaklatások általában félelmet és szorongást váltottak ki belőle, egy konkrét eset után járt is pszichológushoz, amelyet mostanra abbahagyott, mert úgy ítélte, hogy most már minden rendben van. A pszichológuson túl az

édesanyjának minden alkalommal beszámolt a vele történetekről, aki többször is rendőrségi segítséget vett igénybe.

Az egyik legmeghatározóbb eset észrevehetően az volt, amikor hosszú időn keresztül zaklatták privát üzenetben és különböző fenyegetéseket kapott. Az incidens kiváltó oka egy fiú volt, aki átiratkozott egy másik iskolából és a kezdeti barátkozást követően össze is jöttek az interjúalanyommal. Nem sokkal később ez a hír a volt barátnő tudtára jutott és elkezdte Facebookon keresztül zaklatni, követelte, hogy hagyja békén a fiút vagy következményei lesznek az engedetlenségének. *V.* már ekkor is félni és szorongani kezdett, mivel kinézte a lányból, hogy bántani fogja őt, a félelme azonban irreálisan megnőtt, amikor a zaklatója megjelent az iskola előtt és személyesen is megfenyegette. Az esetet követően az édesanyjával a rendőrséghez fordultak, ahol megígérték, hogy utánanéznek a részleteknek. Végül lezárták az ügyet, mivel semmi tettelességre nem került sor, a zaklatásoknak ez azonban nem vetett véget. Továbbra is fenyegető hangvétellű üzeneteket kapott, nem sokkal később a lány rokonai és ismerősei is fenyegetni kezdték, hamis profilokat hoztak létre és azokon keresztül folytatták a zaklatást. *V.* édesanyja többször is ráírt ezekre az álprofilokra és kérte, hogy hagyják békén a lányát, az ügy azonban akkor zárult le teljesen, amikor a fiú elment az iskolából. A történetek mélyen megviselték az interjúalanyomat és ezt követően vette igénybe egy szakember segítségét.

A zaklatáson túl beszámolt arról az incidensről is, amikor egy általa ismert személy üzeneten keresztül próbálta rossz hírét keltei, hamis információkat írt másoknak annak érdekében, hogy ne barátkozzanak vele és kerüljék el. *V.* nem tett semmit sem az ellen, hogy kijavítsa vagy megcáfolja a róla terjengő híreszteléseket, ezt pedig azzal magyarázta, hogy aki el akarja hinni, az úgy is elfogja hinni, hiába tesz ellene.

Végezetül röviden mesélt arról, amikor TikTokra feltöltöttek az osztálytársai egy videót, a teljes nevét kiírva és azt üzenték neki, hogy fusson. A videóban egy olyan dalt énekeltek, amelyben számos káromkodás és fenyegetés szerepelt. Az édesanyjának az egyik ismerőse jelentette a tartalmat, miután lementették a saját számítógépükre és a rendőrséghez fordultak. A másik incidenshez hasonlóan ennek sem lettek komoly következményei és hamar lezárták.

Ahogy a másik két interjúalanyomtól, tőle is megkérdeztem, hogy ismer-e olyan személyeket a közvetlen közelében, akik estek már áldozatul internetes zaklatásnak, a válasza pedig egy egyszerű nem volt. Az osztályából és a baráti köréből se tud senkiről sem, aki tapasztalt volna ilyesmit. Az interjúján ezen a pontján érezhető volt, hogy kezdi kényelmetlenül érezni magát és be szeretné fejezni, így nem tettem fel több kérdést neki.

A negyedik interjúalanyom – akit nevezzünk **K.**-nak – véleménye szerint az internetes zaklatás nem más, mint „*amikor rám írnak ismeretlenek, képet küldenek vagy feltöltenek rólam és pénzt kérnek, zsarolnak velem*”.

A jelenséggel kapcsolatos általános tapasztalata az volt, hogy az esetek többségében az elkövetői elrejtik a személyazonosságukat, így nem tudja őket beazonosítani, de egész biztos abban, hogy ismeri őket. Leginkább az osztálytársaira vagy valamelyik iskolatársára gyanakszik és szinte biztos abban, hogy lányokról van szó. Azt nem tudná megmondani, hogy miért gondolja így, csak ez az érzése támadt a zaklatás közben. Egyes zaklatások egy hónapig tartottak, mások rövidebb ideig, de időről időre visszatértek. Eddig senkinek sem szólt ezekről a zaklatásokról, amikor pedig az okáról kérdeztem, azt mondta, hogy szégyelli és lelkiileg nagyon megviselik a történetek, sokat csökkent az önbizalma, valamint a tanulmányi eredményei is leromlottak. A helyzetet általában azzal próbálja megoldani, hogy letiltja az illetőket, elmondása alapján azonban hamis profilon keresztül ismételten célba veszik.

Ennél a pontnál érdemes megjegyezni, hogy interjúalanyomat látszólag kényelmetlenül érintette a téma és kevés részletet árult el az őt ért zaklatásokkal kapcsolatban, azt azonban megemlítette, hogy érte zaklatás és kiközösítés is. Egyedül egy esetről volt hajlandó bővebben mesélni, ami jelenleg is tart. Elmondása alapján névtelenül, hamis profilokon keresztül ráírtak és azzal fenyegették meg, hogy közzétesznek egy róla készült fényképet, ha nem fizet. Az illetőket már többször is letiltotta, de új profilokon keresztül újra rátalálnak. Még abban sem biztos, hogy ténylegesen őt ábrázolja a fénykép, mivel nem mutatták meg neki, de tud olyan helyzeteket, amikor számára előnytelen helyzetben lefotózhatták.

Arra a kérdésemre, hogy ismer-e olyan személyeket, akiket ért-e internetes zaklatás azt válaszolta, hogy az osztályából több emberről is tud, de nem szeretne beleavatkozni másoknak a magánéletébe, ezért nem is beszél róluk.

Az ötödik interjúalanyom az iskola egyik pedagógusa volt, aki saját szavaival úgy írta le az internetes zaklatás jelenségét, hogy „*valamilyen internetes platformon tartósan bántalmazni valakit*”, mely magában hordoz a szakértők által megszabott négy kritériumból hármát, többek között az elektronikus úton történő zaklatást, az ismételt előfordulást és az ártó szándékot. A tanulókhhoz hasonlóan neki is feltettem ugyanazokat az általános kérdéseket, ahol a véleményére, gondolataira voltam kíváncsi. Úgy gondolja, hogy napjainkban a cyberbullying aránya megközelítőleg azonos lehet a hagyományos zaklatásával, de ez az arány a jövőben a digitális bántalmazás mérlegére billenhet, ha olyan irányba változnak a társas kapcsolatok. Amennyiben az emberek még inkább bezárkóznak és inkább közvetett módon kommunikálnak egymással, hanyagolják a személyes összejöveteleket, ritkul a tényleges érintkezés, akkor

elképzelték tartja, hogy ez megtörténik. Szerinte az áldozatként leginkább veszélyeztetett korosztály a tizenegy-tizenhét év közötti fiatalok köre, és többségében a lányok. A miertre úgy válaszolt, hogy azért vannak jobban kitéve ennek a jelenségnek, mivel az elkövetők gyengébbnek gondolják őket, sokakban pedig megvan az a társadalmi sztereotípiája, hogy a férfi felsőbbrendű, ő az úr és bármit megtehet, ebből a magyarázatból pedig ki is derül, hogy véleménye szerint a fiúk nagyobb arányban bántalmaznak másokat. A zaklatások hátterében egyrészt valamilyen frusztrációt sejt, másrészt gátlástalanságot, de azt is el tudja képzelni, hogy azért válik valaki azzá, mert ő is áldozat. A leírtakon túl említette még azt is, hogy szerinte sokan kihasználják az internet adta névtelenséget, mert tudják, hogy nem érheti őket olyan jellegű figyelem és megtorlás, mintha ezt iskolán belül követnék el, esetleg annak is fennáll a lehetősége, hogy ki sem derül.

Elmondása alapján a tanárok igazából nem tudnak az ilyen esetekről és mivel iskolán kívülre esik, így nem is kötelesek foglalkozni vele. Általában a szülők vagy egy osztálytárs nyomán szereznek tudomást a zaklatásokról, ritka esetben maguk az áldozatok keresik fel őket. Azt azonban elárulta, hogy szoktak jelei lenni annak, ha valamilyen bántalmazás éri a tanulókat, legyen szó hagyományos vagy internetes formáról. A viselkedésük és a kisugárzásuk megváltozik, sokan lehangoltak lesznek és magukba fordulnak, míg mások agresszívvá válnak, de természetesen vannak olyanok is, akiknél egyáltalán nem látszik. Ha mégis, és ezt észreveszik vagy tudomásukra jut valamilyen incidens, akkor nem hagyják, hagyhatják figyelmen kívül. Ilyenkor elbeszélgetnek az áldozattal, megkérdezik, hogy mi lehetett ennek az előzménye, osztott-e meg olyan tartalmat, ami ezt előidézhette és megszűnt-e, ha változtatott rajta. Amennyiben az elkövető is az iskola tanulója, muszáj foglalkozniuk az esettel, egyszerűen nem engedhetik meg, hogy egy diákjukat rendszeresen zaklassa egy társa. Ilyenkor annyit tudnak tenni, hogy behívják az elkövető szüleit és elbeszélgetnek velük, fegyelmet vagy osztályfőnöki figyelmeztetést azonban nem adhatnak miatta, mivel az iskola falain kívül történik. Tapasztalatai alapján ezek a közbeavatkozások az áldozatra nézve általában negatív következményekkel járnak. Az elkövető vagy erőszakosabb és kíméletlenebb lesz, vagy a zaklatott fél hunyászkodik meg, megad nekik mindent annak érdekében, hogy békén hagyják. Szólni pedig szinte biztos, hogy nem fognak arról, hogy folytatódott a zaklatás, mivel félnek a következményektől.

A szülők felelősségét abban látja, hogy megtanítsák a gyermekeiknek a biztonságos internethasználat lépéseit, felhívják a figyelmet a fennálló veszélyekre és ismételten elmondják nekik, hogy milyen információkat, tartalmakat oszthatnak meg magukról és ismerőseikről a világhálón, hogy ez rögzüljön bennük. A pedagógusok is gyakran felhívják az internethasználat veszélyeire a figyelmet, de úgy vette észre, hogy rájuk nem igazán hallgatnak, a szülei

figyelmeztetése többet ér. Ennek ellenére az iskola minden tanévben tart prevenció, felhívó jellegű előadásokat egy szakértő bevonásával, valamint osztályfőnöki és informatika órán is felhívják a figyelmet a témára és elmondják a szükséges tudnivalókat. Egy-egy eset hirtelen kiderülése után pedig egész biztos felhozzák az internetes zaklatás témáját tanórákon, még ha a konkrét esetről nem is beszélnek.

A mostani felső tagozatos diákok közül többről is tudják a pedagógusok, hogy ezek áldozatul internetes zaklatásnak, melyek többsége a szülők révén derült ki. Az idei tanévben például az egyik anyuka megkérte a vezetőséget, hogy vegyék le az iskola honlapjáról és a Facebook oldaláról a lányáról készült képeket, mert zaklatásnak lett kitéve, de a további részletekről interjúalanyom érthető okokból kifolyólag nem beszélt. Azt azonban elárulta, hogy tanév elején is volt egy hasonló incidens, jelenleg is tart egy, ami teljes mértékben meglepte őket, mivel ennek nem látták semmi jelét az illető magatartásán, szorgalmán. Egy sajátos nevelési igényű tanulójuk pedig, akit hagyományos és online formában is több zaklatás ért, jelenleg kórházban tartózkodik, mivel megpróbált véget vetni az életének.

Ebből a kijelentésből következett az a kérdésem, hogy véleménye szerint a kiemelt figyelmet igénylő tanulók jobban ki vannak-e téve ennek a veszélynek, mint ép fejlődésű társaik, amelyre azt válaszolta, hogy valószínűleg igen. Úgy gondolja, hogy ezek a fiatalok többségében nagyon hiszékenyek, könnyebb őket rábeszélni arra, hogy olyan dolgokat osszanak meg magukról, amelyet mások többször is végig gondolnának. Az egyik ilyen tanulójuknak például ötödik osztályos korában volt egy barátja, aki rábeszélte arra, hogy fényképezze le az intim testrészeit és küldje el neki őket. Ezeket a felvételeket később megosztotta másokkal, amely rendőrségi feljelentéshez vezetett. Az ezzel végződő eseteket a feljelentés pillanatától kezdve nagyon diszkréten kell kezelni, a szülő, az osztályfőnök és maximum a vezetőség tudhat róla, amíg le nem zárul. Az ügy lezárásával viszont előfordul, hogy ha a szülő is engedélyt ad rá, akkor felhívják a többi tanuló figyelmét is erre a veszélyre. Ilyen esetek sajnos többször is előfordultak már és leginkább az ötödik-hatodik osztályos lányok körében. Elsősorban akkor történnek meg a visszaélések, amikor a párok összevesznek valamin, a sértett fél pedig kihasználja ezt és boszszúból megosztja ezeket a képeket valamilyen közösségi oldalon.

Interjúalanyomnak feltettem egy olyan kérdést is, hogy tapasztalata szerint van-e olyan tényező, ami növeli annak a kockázatát, hogy valaki áldozattá váljon. Eleinte azt válaszolta, hogy nincsen, majd egy rövid gondolkodás után meggondolta magát. A fiúknál létezik egy erős hierarchia, így azt, aki gyenge, síró, esetleg lányos, azt megtalálják és zaklatni fogják, még ha egy kedves személyiség is. Lányok esetén akkor nő ennek a kockázata, ha provokatív képeket töltenek fel magukról, mivel előbb vagy utóbb rájuk fognak írni férfiak és ajánlatot fognak tenni

nekik, ahogy már többször is előfordult. Facebook esetén lát csak rá a tanítványai által megosztott tartalmakra, ha pedig olyanról van szó, akkor figyelmeztetni szokta őket, de sok esetben olyan felületen publikálnak, amire a tanároknak és a szülőknek sincs rálátása. Ahogy a zaklatások többsége is ezeken a felületeken zajlik. Egy olyan példát hozott erre, ami a saját osztályával történt. Az osztályoknak általában az osztálycsoporton kívül, ahol a tanárok és szülők is benne vannak, mindig van egy olyan csoportjuk, ahol csak a tanulóknak van hozzáférésük az üzenetekhez, és ott olyan dolgok szoktak történni, ami miatt többen is kiléptek már. Egyes megjegyzések addig fajultak, hogy a szülők is szóltak már neki, de mivel nem volt rálátása ezekre az üzenetekre, így nem tudott igazságot szolgáltatni. Emiatt több konfliktus is kialakult, egyes szülők például megfenyegettek néhány diákot, amiért ilyeneket írtak a gyerekeknek, erről a pedagógusok azonban csak utólag szereztek tudomást.

Az utolsó kérdésem arra irányult, hogy miképpen lehetne hatékonyan védekezni a cyberbullying ellen, amire azt válaszolta interjúalanyom, hogy sehogy sem. Azok, akik regisztrálnak valamilyen közösségi felületre, azoknál mindig fennáll annak a veszélye, hogy zaklatás áldozataivá válnak. A leghatékonyabb megoldásnak azt látja, hogy semmilyen közösségi oldalon se legyen fent a gyermek, mivel még a szülői korlátozás sem biztosít teljes körű védelmet.

IV. JAVASLATOK

A kapott eredmények tükrében kijelenthető, hogy az áldozatoknak egy jelentős része önmagától képtelen volt véget vetni a zaklatásnak, amiből arra következtethetünk, hogy sok fiatalnak nincs hatékony védekezési stratégiája egy ilyen szituációban.

A legbiztonságosabb megoldás határozottan a pedagógus által is említett közösségi oldal mentesség lenne. Ezt az álláspontot számos informatikus támogatja és ők is ehhez tartják magukat (például Lanier, 2020), de véleményem szerint ez nem tartható fenn sokáig. Egy fiatal nem izolálódhat el ennyire a társaitól, mivel nem fog tudni velük lépést tartani, lemarad számos olyan információról, melyet a barátai valamelyik közösségi oldalon már előző nap megbeszéltek, és még annak is fenn áll a veszélye, hogy éppen emiatt válik hagyományos zaklatás áldozatává, ennek pedig senki sem akarja kitenni a gyermekét.

A zaklatás előfordulásának esélyét csökkenteni lehet a felelősségteljes internethasználattal. A közösségi oldalakon az adatok láthatóságának korlátozása mellett olyan funkciók is védelmet szolgálnak ismeretlen, hamis profilok ellen, mint a Facebook rendszerében az, hogy csak ismerősök írhatnak rá a profilra. Osztálytársakkal szemben a Messenger számos funkciót kínál, ami nem feltétlenül jár letiltással, ezek közé tartozik a korlátozás és az üzenet kéretlen tartalomként való megjelölése. Instagrammon a fiók privátra állítására van lehetőség, ahogy bizonyos figyelők eltávolítására is, valamint letiltásnál élni lehet azzal a funkcióval, hogy az illető által létrehozott összes profil automatikusan tiltva legyen. Az alapvető biztonsági beállítások mellett érdemes odafigyelni arra is, hogy milyen tartalmakat oszt meg másokkal, milyen stílusban válaszol és ír ki posztokat.

Mindenekelőtt azonban a szülői felügyelet kiegyensúlyozott meglétét tartom szükségesnek. A kérdőív kitöltőinek egy része nem érte el a regisztrációhoz szükséges életkort, mégis saját profillal rendelkeznek. Ilyen esetekben a legideálisabb az lenne, ha a gyermek megosztana mindent a szüleivel, de természetesen tisztában vagyok azzal, hogy sok felnőttnek nincs energiája még erre is figyelmet fordítani. Ha a monitorozás nem is valósul meg, egy bizalmi kapcsolat kialakítása elengedhetetlen ahhoz, hogy baj esetén a fiatalok félelem nélkül segítségért merjenek fordulni szüleik vagy akár tanáraik felé.

V. ÖSSZEFOGLALÁS

Jelen kutatás célja egy vidéki általános iskola felső tagozatának internetes zaklatással kapcsolatos érintettségét mérte fel. Az első hipotézisem arra irányult, hogy megerősítsem a témában végzett kutatások azon állítását, hogy több lány válik áldozattá, mint fiú. A felvetésemet annak ellenére is igazolták az adatok, hogy a válaszadók közel 2/3-át fiúk tették ki, ugyanis az áldozatok 69%-a lányok közül került ki, míg az elkövetők 66%-a fiú volt. Bár elkövetőként a számuk magasabb, de saját bevallás alapján a lányok intenzívebben, nagyobb gyakorisággal zaklatnak másokat.

A második hipotézisemben azt feltételeztem, hogy az áldozatok minimum 40%-a ismerte az elkövetőjét, mely szintén beigazolódtott a vizsgált csoportban. Összesen 61% jelezte azt, hogy egy általa ismert személytől szenvedett el bántalmazást, többségében valamelyik iskolatársukat nevezték meg elkövetőként.

A harmadik hipotézisem, miszerint a megkérdezett sajátos nevelési igényű és beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő tanulók 30%-a legalább egyszer vált már internetes zaklatás áldozatává mióta felső tagozatos, igazolva lett. A mintában szereplő SNI-s és BTMN-es tanulók 46%-a volt érintett a három szerepkör közül az egyikben, a legnagyobb számban áldozatként (40%) és szemtanúként, kisebb arányban elkövetőként. Az áldozatoknak több mint egyharmada közülük került ki és átlagosan több tünet meglétéről is számoltak be a zaklatást követően, mint ép fejlődésű társaik. Az önbántalmazás, valamint az öngyilkossággal kapcsolatos gondolatok kivétel nélkül mind náluk fordultak elő, rájuk viszont egyáltalán nem volt jellemző önmaguk hibáztatása. A kérdőív eredményei arra is rámutattak, hogy bizonyos megjelenési formák gyakoribbak voltak a kiemelt figyelmet igénylő tanulók körében, többek között a befeketítés és a telefonos zaklatás.

Az áldozatok és az elkövetők körében is nagyobb arányban fordultak elő a zaklatás privát formái, mint például a zaklatás, mely egyezik más kutatások eredményeivel. Az áldozatok körében gyakran tapasztalt megjelenési forma volt még a befeketítés, a lángháború, valamint a telefonos zaklatás. A hazai szakirodalomban kevésbé említett szexting a mintában szereplő legfiatalabb korosztály körében jelent meg a leginkább, melyet a pedagógussal folytatott interjú is alátámasztott, ugyanis elmondása alapján a kiderült eseteknek döntő többsége az ötödik és hatodik osztályos lányokra volt jellemző, mely véleményem szerint az éretlenségükre és arra vezethető vissza, hogy minél hamarabb felnőtté szeretnének válni.

Az áldozatok több mint fele, összesen 62,5% fordult a zaklatás bekövetkeztekor valamelyik ismerőséhez, legnagyobb arányban a szüleikhez és a barátaikhoz. A tanáraik és

szakemberek segítségének igénybevétele kevésbé volt jellemző a válaszadókra. Azok, akik senkinek sem szóltak a történekről, legnagyobb számban a félelemre hivatkoztak, valamint a bizalmatlanságon túl az egyik interjúalany szégyellte bevallani a zaklatás tényét.

Az interjú során az is kiderült számomra, hogy a tanulók a saját tapasztalataik alapján definiálják a jelenséget, valamint az is, hogy lelkiileg megterhelőbbnek gondolják a hagyományos zaklatást, mely cáfolja a tanulmányban írtakat.

Átlagosan három zaklatási típus megléte volt jellemző rájuk, elmondásuk alapján már alsó tagozatra is visszavezethetőek az internetes zaklatások és mindannyian tapasztaltak sértő, bántó megnyilvánulásokat privát üzeneteken keresztül. Azon a véleményen voltak, hogy az elkövetők között nagyobb arányban fordulnak elő fiúk, ennek ellenére majdnem mind a négyüket többségében lányok bántalmazták, illetve ezek közül az egyikük csak feltételezi ezt. A velük történekről leginkább a szüleiknek és a barátaiknak számoltak be, ritkábban az egyik pedagógusuknak, egyikük többször is fordult hivatalos szervekhez, akiknek a hozzáállása komolytalan, közömbös volt s ezért az érintett szintén közömbössé vált a témával és ennek a következményeivel szemben. Tapasztalataik alapján az elkövető letiltása ideiglenesen vagy véglegesen képes megoldani a problémát.

A pedagógussal folytatott beszélgetés során kiderült, hogy a cyberbullying egyre gyakoribb problémává válik, minden tanévben több eset is felszínre kerül. Az áldozatok főként lányok, és az esetek többségében nem ők keresik fel pedagógusaikat, hanem az egyik szülőtől vagy valamelyik osztálytárustól értesülnek a történekről. Az osztály- illetve iskolatársak közötti eseteket tőlük telhetően megpróbálják kezelni, tapasztalataik alapján azonban ezek az áldozatra nézve negatív következménnyel járnak, mely esetlegesen magyarázatul szolgálhat arra, hogy egyesek miért nem kérnek segítséget. Ettől függetlenül prevenciók, illetve felvilágosító órák keretein belül igyekeznek felhívni a tanulók figyelmét erre az egyre elterjedtebb veszélyforrásra. Általában külső szakember segítségét kérve, aki lehet egy pszichológus vagy egy rendőrségi előadó. Ezek a szakemberek jobban rálátnak a témára, a tapasztalatuk is nagyobb, és mivel nem érintettek közvetlenül az iskola diákjainál, vagyis nincsen velük személyes kapcsolatuk, az a pedagógusok tapasztalata, hogy a gyerekek jobban elfogadják az általuk bemutatott veszélyforrásokat, ismereteket, ezáltal jobban tudnak rájuk hatni, mint bármelyik tanáruk.

A felmérés eredményeit összegezve megállapítható, hogy a téma aktualitása ellenére is kevés figyelem irányul a jelenségre, és a mai napig előfordul, hogy sokan nem veszik komolyan, pedig az áldozatokon jelentkező negatív tünetek bizonyítják a helyzet súlyosságát. Mindezeket figyelembe véve az alapvető tájékoztatáson túl javasolt lenne olyan megküzdési stratégiákat tanítani az iskolában, melyeket a tanulók szükség esetén képesek lennének alkalmazni.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Aiken, M. (2020): *Cybercsapda*. Budapest: Harmat kiadó.
2. Arató N., Zsidó A. N., Lénárd K., Lábadi B. (2019): Az internetes zaklatás áldozata és elkövetője kérdőív (CVBS-HU) és az Európai Cyberbullying Intervenciók Projekt Kérdőív (ECIPQ) magyar adaptációja. *Iskolakultúra*, 29(12), 81–110.
3. Berta R., Dombi E. (2017): Az iskolai zaklatás körforgása: Az iskolai zaklatás és az osztályléggör kapcsolatának vizsgálata 12-14 évesek körében. *Magyar Pedagógia*, 117 (3), 257–274.
4. Bottino, S. M. B., Bottino, C. M. C., Gomez C. R., Correia, A. V. L., Ribeiro, W. S. (2015): Cyberbullying and adolescent mental health: systematic review. *Cad Saude Publica*, 31(3), 463-475. [2024.01.16] DOI: [10.1590/0102-311X00036114](https://doi.org/10.1590/0102-311X00036114)
5. Buda M. (2008): Iskolai erőszak, iskolai zaklatás. In: Szávai I. (szerk.): *Fordulópont 41. - Válságos helyzetben?* Budapest: Pont Kiadó Kft. pp. 11-25.
6. Buda M. (2009): Közérzet és zaklatás az iskolában. *Iskolakultúra*, 19(5-6.), 3-15.
7. Chun, J., Kim, J., Lee, S. (2023): Development of a cyberbullying victimization scale for adolescents in South Korea. *Children and Youth Services Review*, 144(1), Paper 106744, 10 p. [2024.01.18] DOI: [10.1016/j.chilgyouth.2022.106744](https://doi.org/10.1016/j.chilgyouth.2022.106744)
8. Coloroso, B. (2014): *Zaklatók, áldozatok, szemlélők: az iskolai erőszak*. Budapest: Harmat kiadó.
9. Csemáné Várad E. (2023): Az égéstől az online agresszióig – interdiszciplináris kitekintés: In: Nagy Zs. (szerk.): *Az összehasonlító jog eszközével a gyűlölet ellen: Az online gyűlöletbeszéd, zaklatás és megfélemlítés nemzetközi szabályozása*. Budapest: Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet. pp. 51–71. [2024.01.18.] DOI: [10.47079/2023.nz.gyuloletbeszed.10](https://doi.org/10.47079/2023.nz.gyuloletbeszed.10)
10. Dixon, S. J. (2024): *Most popular social networks worldwide as of January 2024, ranked by number of monthly active users*. Statista. Letöltés dátuma: 2024.03.25. <URL <https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users/>
11. Domokos K. (2014): Cyberbullying. Zaklatás elektronikus eszközök használatával. *Alkalmazott Pszichológia*, 14(1), 59–70.
12. Domokos K. (2017): *Az online zaklatás, mint az iskolai agresszió egyik fajtája*. [Doktori (PhD) értekezés] Budapest: ELTE PPK Neveléstudományi Doktori Iskola. DOI: [10.15476/ELTE.2017.138](https://doi.org/10.15476/ELTE.2017.138)

13. Domokos K., Ujhelyi A. (2015): Az online zaklatás médiareprezentációja. *Neveléstudomány: oktatás kutatás innováció*. 3(1), 77–92.
14. Dr. Lukács J. Á., Takács J., Kitzinger I., Dr. Soósné Dr. Kiss Zs., Dr. Kapitány-Fövény M., Szabó G., Prof. Dr. Falus A., Dr. Feith H. J. (2021): Iskolai cyberbullying intervenció rövid- és hosszútávú eredményessége a segítségkérés és a programmal való elégedettség dimenziójában. *Új Pedagógiai szemle*, 71(1-2.), 37–55.
15. Eldridge, M. A., Demaray, M. L. K., Emmons, J. D., Riffle, L. N. (2021): Cyberbullying and cybervictimization among youth with disabilities. In: Wright, M. F–Schiamberg, L. B. (szerk.): *Child and Adolescent Online Risk Exposure. An Ecological Perspective*. Academic Press. pp. 255–281. [2024.01.13] DOI: [10.1016/B978-0-12-817499-9.00013-2](https://doi.org/10.1016/B978-0-12-817499-9.00013-2)
16. Erdélyi Á. (2021): Az online térben bekövetkező zaklatások lehetséges okai, dinamikai jellegzetességei és megoldási lehetőségei. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 9(3), 18–32.
17. Field, T. (2018): Cyberbullying: A narrative review. *Journal of Addiction Therapy and Research*. 2(1), 10-27. [2024.01.17] DOI: [10.29328/journal.jatr.1001007](https://doi.org/10.29328/journal.jatr.1001007)
18. Figula E. (2004): Bántalmazók és bántalmazottak az iskolában. *Új Pedagógiai Szemle*, 54(7-8.), 223–228.
19. Galán A., Rákó E., Szabó Gy. (2018): A virtuális világ veszélyei és a gyermekvédelem aktuális kérdései. *Különleges Bánásmód*, 4(4), 61–72.
20. Grünfelder B., Holló Cs. (2020): Az informatikatanár lehetőségei az internetes zaklatás megelőzésében és kezelésében. In: Dr. Szlávi P.–Dr. Zsakó L. (szerk.): *INFODIDACT 2019, 12. Informatika Szakmódszertani Konferencia*. Zamárdi: Webdidaktika Alapítvány. pp. 73–86. [2024.01.18] <URL <https://people.inf.elte.hu/szlavi/InfoDidact19/Manuscripts/GBHCs.pdf>
21. Haig Zs. (2018): A számítógép fejlődéstörténete. In: Haig Zs.: *Információs műveletek a kibertérben*. Budapest. Dialóg Campus Kiadó. pp. 54–60.
22. Hellfeldt, K., López-Romero, L., Andershed, H. (2020): Cyberbullying and Psychological Well-being in Young Adolescence: The Potential Protective Mediation Effects of Social Support from Family, Friends, and Teachers. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(1), Paper 45, 16 p. [2024.01.17] DOI: [10.3390/ijerph17010045](https://doi.org/10.3390/ijerph17010045)
23. Hinduja, S., Patchin, J. W. (2008): An exploratory analysis of factors related to offending and victimization. *Deviant Behavior*, 29(2), 129 –156. [2023.01.14.] DOI: [10.1080/01639620701457816](https://doi.org/10.1080/01639620701457816)

24. Holfeld, B., Stoesz, B., Montgomery, J. (2019): Traditional and Cyber Bullying and Victimization Among Youth With Autism Spectrum Disorder: An Investigation of the Frequency, Characteristics, and Psychosocial Correlates. *Journal on Developmental Disabilities*, 24 (2), 61-76. [2024.01.12] <URL <https://oadd.org/wp-content/uploads/2019/12/41028-JoDD-24-2-v11f-61-76-Holfeld-et-al.pdf>
25. Horváth Zs. (2023): Problémás közösségimédia-használat. In: Németh Á. (szerk.): *Iskoláskorú gyermekek egészségmagatartása*. Budapest: ELTE, Pedagógiai és Pszichológiai Kar. pp. 103–105. [2024.01.12] <URL https://hbpc.ppk.elte.hu/media/a3/fd/8127578da4d410a66e72f58fe74845e0cdfc9b890255362ba0e95ba4ca51/HBSC_2022_Riport.pdf
26. Iglesias, O. B., Sánchez, L. E. G., Rodríguez, M. Á. A. (2019): Do young people with Asperger syndrome or intellectual disability use social media and are they cyberbullied or cyberbullies in the same way as their peers? *Psicothema*. 31(1), 30–37. [2024. 01. 25] DOI: [10.7334/psicothema2018.243](https://doi.org/10.7334/psicothema2018.243)
27. Karagianni, E., Karabatzaki, Z. (2022): Studying School Bullying and Cyberbullying of Students with Intellectual Disabilities. *TechHub Journal*. 2(2), 52–67. [2024.01.22] <URL <https://techhubresearch.com/index.php/journal/article/view/75>
- 28.** Kee, D. M. H., Anwar, A., Vranjes, I. (2024): Cyberbullying victimization and suicide ideation: The mediating role of psychological distress among Malaysian youth. In: *Computers in Human Behavior*. 150, Paper 108000. 9 p. [2024.01.20] DOI: [10.1016/j.chb.2023.108000](https://doi.org/10.1016/j.chb.2023.108000)
29. Kim, S., Colwell, S. R., Kata A., Boyle, M. H., Georgiades, K. (2018): Cyberbullying Victimization and Adolescent Mental Health: Evidence of Different Effect by Sex and Mental Health Problem Type. *J Youth Adolesc*, 47(3), 661–672. [2024.01.16] DOI: [10.1007/s10964-017-0678-4](https://doi.org/10.1007/s10964-017-0678-4)
30. Koscsóné Kolkopf J., Kiss H. (2020): „Digitális Honfoglalás”, avagy 0–3 évesek a digitális világban: A 0–3 éves gyermekek otthoni okoseszköz-használata Józsefvárosban. *Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat*, 8(2), 202–218.
31. Kowalski, R. M., Fedina, C. (2011): Cyber bullying in ADHD and Asperger Syndrome populations. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 5(3), 1201–1208. [2024. 01. 25] DOI: [10.1016/j.rasd.2011.01.007](https://doi.org/10.1016/j.rasd.2011.01.007)
32. Lanier, J. (2020): *Miért töröld magad azonnal a közösségi oldalakról?* Budapest: Európa Könyvkiadó

33. Li, Q. (2007): New Bottle But Old Wine: A Research of Cyber-Bullying in Schools. *Computers in Human Behavior*, 23 (4), 1777–1791. [2024.01.15] DOI: [10.1016/j.chb.2005.10.005](https://doi.org/10.1016/j.chb.2005.10.005)
34. Lukovszki E. (2019): Cyber-bullying jelenség a kiskamasz korban. *GRADUS*, 6(2), 172–182.
35. Margitics F., Figula E., Pauwlik Zs. (2021): Az iskolai erőszak tradicionális szerepmintáinak összefüggése a cyberbullying különböző formáival általános és középiskolában. *Magyar Pedagógia*, 120(4), 347–371.
36. Martínez-Cao, C., Gómez, L. E., Alcedo, M. Á., Monsalve, A. (2021): Systematic Review of Bullying and Cyberbullying in Young People with Intellectual Disability. *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities*, 56(1), 3-17. [2024.01.17] <URL <https://www.jstor.org/stable/27077943>
37. Mesterházi Zs., Szekeres Á. (2021): Kortársak véleménye. In: Mesterházi Zs., Szekeres Á.: *A nehezen tanuló gyermekek iskolai nevelése*. Budapest: ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, pp. 47–48.
38. Molnár Gy. (2011): Az információs-kommunikációs technológiák hatása a tanulásra és oktatásra. *Magyar tudomány*, 172(9), 1038–1047.
39. Monori Zs. É. (2016): Zaklatás-e a cyberbullying? *In Medias Res*, 2(5), 246–261.
40. Mukhtar, N., Dr. Muhammad J. A., Dr. Qamar, T., Dr. Munwar B., Dr. Muhammad N., Sumaira N. (2023): Psychological Impact Of Cyber Bullying On Adolescents With Special Needs In Punjab. *Journal of Positive School Psychology*, 7(2), 1402–1415. [2024.01.23] <URL https://www.researchgate.net/publication/371562369_Psychological_Impact_Of_Cyber_Bullying_On_Adolescents_With_Special_Needs_In_Punjab
41. Németh Á. (2023): Szabadidős tevékenységek, ülő életmód, képernyőhasználat. In: Németh Á. (szerk.): *Iskoláskorú gyermekek egészségmagatartása*. Budapest: ELTE, Pedagógiai és Pszichológiai Kar. pp. 78–81. [2024.01.12] <URL https://hbsc.ppk.elte.hu/media/a3/fd/8127578da4d410a66e72f58fe74845e0cdfc9b890255362ba0e95ba4ca51/HBSC_2022_Riport.pdf
42. Nixon, C. L. (2014): Current perspectives: the impact of cyberbullying on adolescent health. *Adolescent Health, Medicine and Therapeutics*, 5, 143-158. [2024.01.10] DOI: [10.2147/AHMT.S36456](https://doi.org/10.2147/AHMT.S36456)
43. Parti K., Schmidt A., Néray B., Virág Gy. (2014): TABBY in internet, az online bántalmazás volumenének iskolai felmérése és mentorképzés Magyarországon. *Ügyészek lapja*, 21(3-4.) 47–58.

44. Schütz, J., Bäker, N., Koglin, U. (2022): Bullying in school and cyberbullying among adolescents without and with special educational needs in emotional–social development and inlearning in Germany. *Psychology in the Schools*, 59(9), 1737–1754. [2024.01.21.] DOI: [10.1002/pits.22722](https://doi.org/10.1002/pits.22722)
45. Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S., Tippett, N. (2008): Cyberbullying: its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49(4), 376–385. [2024.01.11] DOI: [10.1111/j.1469-7610.2007.01846.x](https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2007.01846.x)
46. Szládovics F. V. (2022): *Az internetes zaklatás térhódítása: Amanda Todd története*. Mediaiuris. Letöltés dátuma: 2024.01.19 <URL: <https://mediaiuris.hu/az-internetes-zaklatas-terhoditasa-amanda-todd-tortenete/>
47. Tari A. (2011): *Z generáció*. Budapest: Tericum.
48. Tokunaga, R. S. (2010): Following you home from school: A critical review and synthesis of research on cyberbullying victimization. *Computers in Human Behavior*, 26(3), 277–287. [2023.01.17] DOI: [10.1016/j.chb.2009.11.014](https://doi.org/10.1016/j.chb.2009.11.014)
49. Twege, J. M. (2018): *iGeneráció*. Budapest: Édesvíz kiadó.
50. Várnai D. (2023): Internetes bántalmazás. In: Németh Á. (szerk.): *Iskoláskorú gyermekek egészségmagatartása*. Budapest: ELTE, Pedagógiai és Pszichológiai Kar. pp. 59–61. [2024.01.12] <URL https://hbcs.ppk.elte.hu/media/a3/fd/8127578da4d410a66e72f58fe74845e0cdfc9b890255362ba0e95ba4ca51/HBSC_2022_Riport.pdf
51. Várnai D., Jármí É., Arnold P., Demetrovics Zs., Németh Á., Kökönyei Gy., Örkényi Á. (2018): A kortársbántalmazás (bullying) értelmezésének vizsgálata kvalitatív módszerrel – „Az iskoláskorú gyermekek egészségmagatartása” (HBSC) vizsgálat módszertanának kiegészítésére. *Magyar Pszichológiai Szemle*. 73(4), 519–539.
52. Wright, M. F., Wachs, S. (2020): Parental Support, Health, and Cyberbullying among Adolescents with Intellectual and Developmental Disabilities. *Journal of Child and Family Studies*, 29(9), 2390–2401. [2024.01.21] DOI: [10.1007/s10826-020-01739-9](https://doi.org/10.1007/s10826-020-01739-9)
53. Yen, C.-F., Chou, W.-J., Liu, T.-L., Ko, C.-H., Yang, P., Hu, H.-F. (2014): Cyberbullying among male adolescents with attention-deficit/hyperactivity disorder: Prevalence, correlates, and association with poor mental health status. *Research in Developmental Disabilities*, 35(12), 3543–3553. [2024.01.17] DOI: [10.1016/j.ridd.2014.08.035](https://doi.org/10.1016/j.ridd.2014.08.035)
54. Zóka K. (2019): A világ befogadásának változásai kisgyermekkorban. In: Fehér Á.–Meyeriné Runyó A.(szerk.): *A digitális világ hatása a gyermekekre – A Brunsvik Teréz*

Szakmai Napok keretében szervezett III. Nemzetközi Kisgyermek-nevelési Konferencia kötete. Vác: Apor Vilmos Katolikus Főiskola, pp. 159–173.

55. Zsila Á., Demetrovics Zs. (2018): Cyber-viktimizáció és cyber-agresszió: a közösségi oldal-használat összefüggései az online bántalmazással. *Médiakutató.* 19(1), 21–33.

Törvények:

- 1991. évi LXIV. törvény a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről [2024.01.15] <URL <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99100064.tv>
- 2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről [2024.01.21] <URL <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100190.tv>

MELLÉKLETEK

1.sz. melléklet: Kérdőív (61 fő)

Internetes zaklatás

*Kötelező

1. Milyen nemű vagy? *

Fiú

Lány

2. Hány éves vagy? Kérlek, számmal válaszolj! *

---

3. Hányadik osztályba jársz? *

5. osztály

6. osztály

7. osztály

8. osztály

4. SNI tanuló vagy? *

Igen

Nem

5. BTMN-es tanuló vagy? *

Igen

Nem

Internetes zaklatás

„Az internetes zaklatás bármely olyan ismétlődően ellenséges vagy agresszív magatartásforma, melyet egy csoport vagy személy hajt végre elektronikus vagy digitális médián keresztül (mobil telefon, számítógép, laptop, tablet...stb.) azzal a céllal, hogy másoknak kárt, kényelmetlenséget okozzon.” (Tokunaga 2010: 278)

6. Mióta felső tagozatos vagy, tapasztaltál-e internetes zaklatást? Kérlek, jelöld a rád jellemző választ. Egy válasz jelölhető! *

Igen, áldozatként

Igen, elkövetőként

Áldozat és elkövető is voltam

Szemtanúja voltam internetes zaklatásnak

- Szemtanú és áldozat is voltam
- Szemtanú és elkövető is voltam
- Szemtanú, áldozat és elkövető is voltam
- Nem vettem részt semmilyen formában sem

7. Milyen gyakran ért internetes zaklatás? Kérlek, jelöld a rád jellemző választ. Egy válasz jelölhető! *

- Nem ért zaklatás
- Ritkábban, mint havonta
- Havonta két-három alkalommal
- Hetente-kéthetente
- Hetente több alkalommal

8. Milyen gyakran zaklattál másokat? Kérlek, jelöld a rád jellemző választ. Egy válasz jelölhető! *

- Nem zaklattam másokat
- Ritkábban, mint havonta
- Havonta két-három alkalommal
- Hetente-kéthetente
- Hetente több alkalommal

9. Milyen fajta zaklatás ért? Kérlek, jelöld a rád jellemző választ. Több válasz is jelölhető! *

- Nem ért zaklatás
- Egy nyílt posztnál valaki trágár/ sértő módon válaszolt a kommentedre
- Bántó, sértő üzeneteket küldtek neked privát üzenetben
- Hamis híreket, pletykákat terjesztettek rólad
- Az engedélyed nélkül töltöttek fel rólad videókat, fotókat
- A titkaidat, személyes információdat az engedélyed nélkül tovább adták
- Szándékosan kizártak egy csoportból vagy beszélgetésből
- Létrehoztak rólad egy hamis profilt és a te nevedben posztoltak és írtak másoknak üzeneteket.
- Meztelen vagy félmeztelen képeket/ szexuális tartalmú üzenetet küldtek neked vagy rólad készült képeket továbbítottak másoknak
- Többször felhívtak a telefonodon, de nem szóltak bele/ az éjszaka közepén hívogattak vagy sértő sms-eket küldtek neked

Valaki azzal fenyegetett, hogy bántani fog valakit vagy megöli magát, ha nem engedelmessz neki

Egyéb: _____

10. Milyen módon zaklattál másokat? Kérlek, jelöld a rád jellemző választ. Több válasz is jelölhető! *

Nem zaklattam másokat

Egy nyílt posztnál trágár/ sértő módon válaszoltál valaki kommentjére

Bántó, sértő üzeneteket küldtél privát üzenetben

Hamis híreket, pletykákat terjesztettél valakiről

Más engedélye nélkül töltöttél fel valakiről videókat, fotókat

Mások titkait, személyes információit az illető engedélye nélkül tovább adtál

Szándékosan kizártál valakit egy csoportból vagy beszélgetésből

Létrehoztál valakiről egy hamis profilt és az ő nevében posztoltál és írtál másoknak üzeneteket.

Meztelen vagy félmeztelen képeket/ szexuális tartalmú üzenetet küldtél vagy másról készült képeket továbbítottál másoknak

Többször felhívtál valakit telefonon, de nem szóltál bele/ az éjszaka közepén hívogattál vagy sértő sms-eket küldtél

Azzal fenyegetted másokat, hogy bántani fogsz valakit vagy megölnöd magad, ha nem engedelmessz neked

Egyéb: _____

11. Ismerted az elkövetőt? Kérlek, jelöld a rád jellemző választ! *

Nem voltam áldozat

Nem tudom ki zaklatott

Nem ismertem azt, aki zaklatott

Igen, az egyik barátom volt

Igen, az egyik osztálytársam volt

Igen, az egyik iskolatársam volt

Igen, más általam ismert személy volt

12. Amennyiben tapasztaltál zaklatást (áldozatként, elkövetőként, szemtanúként), melyik oldalon történt? Kérlek, jelöld a rád jellemző választ. Több válasz is jelölhető! *

Facebook

Instagram

Twitter

Snapchat

WhatsApp

TikTok

YouTube

Viber

Mobiltelefonon keresztül történt (telefonhívások, sms-ek)

Egyéb: _____

13. Elmondtad valakinek/ kértél segítséget valakitől? Kérlek, jelöld a rád jellemző választ! Több válasz is jelölhető! *

Nem zaklattak

Nem mondtam el senkinek sem

A barátaimnak elmondtam

A testvéremnek elmondtam

A szüleimnek elmondtam

Egy tanáromnak vagy más felnőttnek az iskolából elmondtam

Más felnőtt ismerősömnek elmondtam

Szakemberhez fordultam (pszichológus, rendőr, stb...)

14. Ha az előző kérdésre azt válaszoltad, hogy nem mondtad el senkinek sem, akkor miért nem?

_____

15. Hogyan oldódott meg a zaklatás kérdése? Kérlek, jelöld a rád jellemző választ! Amennyiben ezek közül több is érvényes, kérlek írd az egyéb lehetőséghez le melyek voltak ezek.

Nem zaklattak

Magától megoldódott

A személy tiltásával

Szülők/tanárok közbeavatkozásának segítségével

Rendőrségi feljelentés segítségével

Nem oldódott meg

Egyéb: _____

16. Tapasztaltál-e valamilyen negatív tünetet? Kérlek, jelöld a rád jellemző választ. Több válasz is jelölhető! *

Nem zaklattak/Nem voltam zaklató

Nem tapasztaltam semmit

Depressziós tüneteket tapasztaltam.

Szorongani kezdtem utána

Pánikrohamom volt

Valamilyen testi tünetem lett (hasfájás, fejfájás, bőrproblémák...stb.)

Folyton fáradt voltam

A jegyeim leromlottak

Magamat hibáztattam/ egyre kevesebbet gondoltam magamról

A körülöttem lévőekkel megromlott a kapcsolatam.

Fájdalmat okoztam magamnak

Gondoltam már arra, hogy jobb lenne meghalni

Egyéb: _____

2.sz. melléklet: Beleegyező nyilatkozat

Tisztelt szülők!

Lehr Virág vagyok, a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem Kaposvári Campusának végzős gyógypedagógus hallgatója. Szakdolgozatomban az általános iskolás korú fiatalok online zaklatással kapcsolatos tapasztalatát vizsgálom. Az iskola felső tagozatos tanulóival egy ezzel kapcsolatos kutatást kívánok végezni, mely egy rövid és névtelen kérdőívet foglal magába, valamint a pedagógusok ajánlása alapján 2-3 gyerekkel interjút készítenék.

Amennyiben beleegyezik, hogy a gyermeke kitöltse az általam összeállított kérdőívet, kérem húzza alá az engedélyezem lehetőséget.

Engedélyezem

Nem engedélyezem

Amennyiben beleegyezik, hogy a gyermekével esetlegesen interjút készítsék, kérem húzza alá az engedélyezem lehetőséget.

Engedélyezem

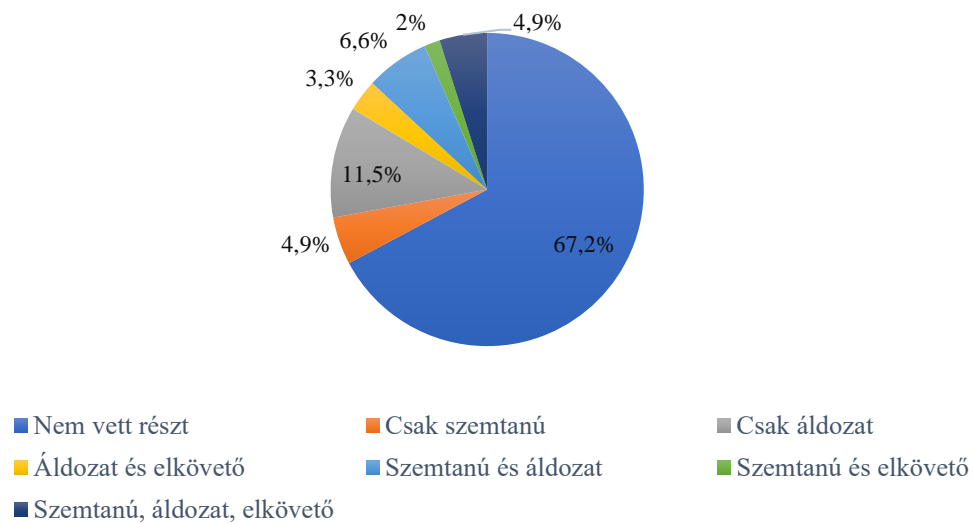
Nem engedélyezem

.....
Aláírás

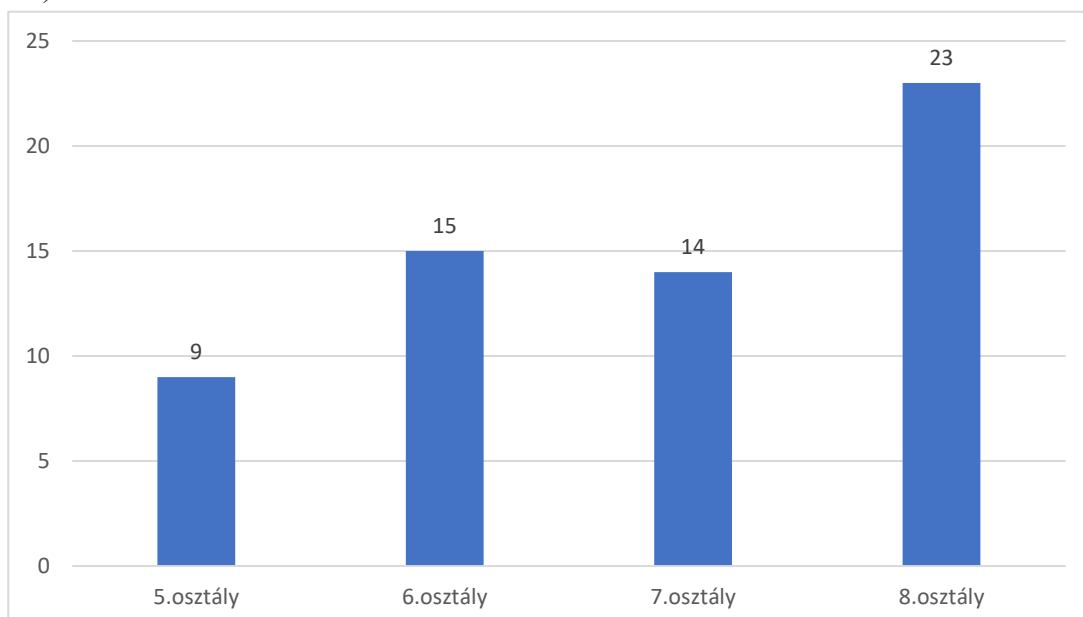
2024. február 15.

3.sz. melléklet: A tanulók internetes zaklatásban való érintettsége

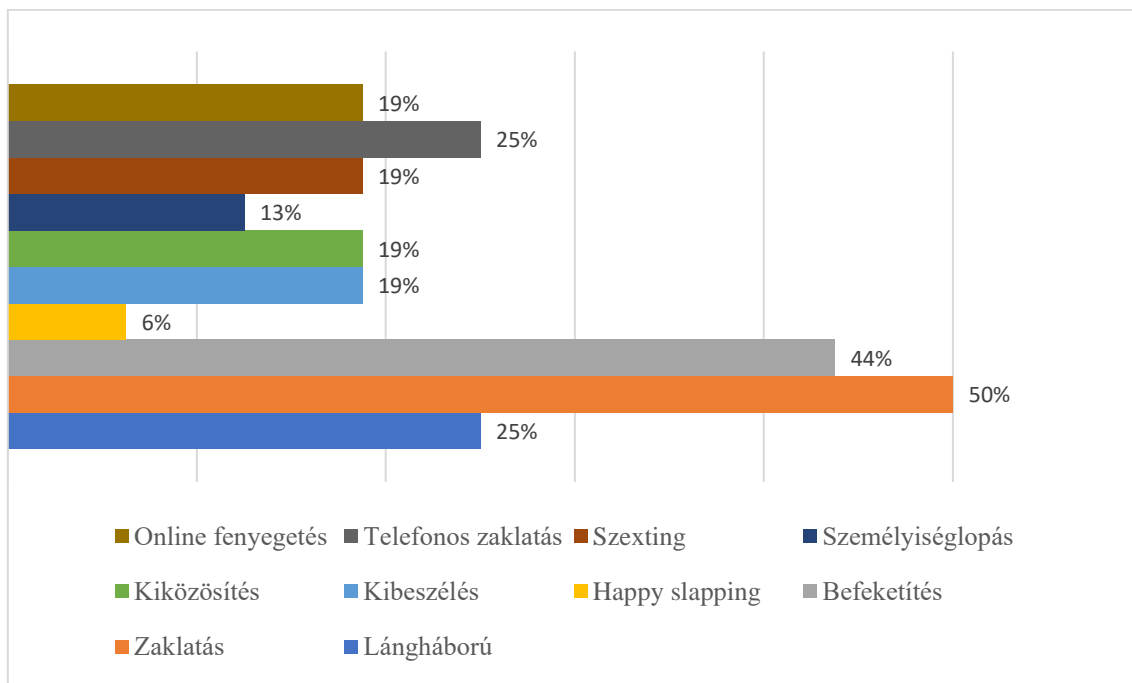
(Forrás: saját munka)

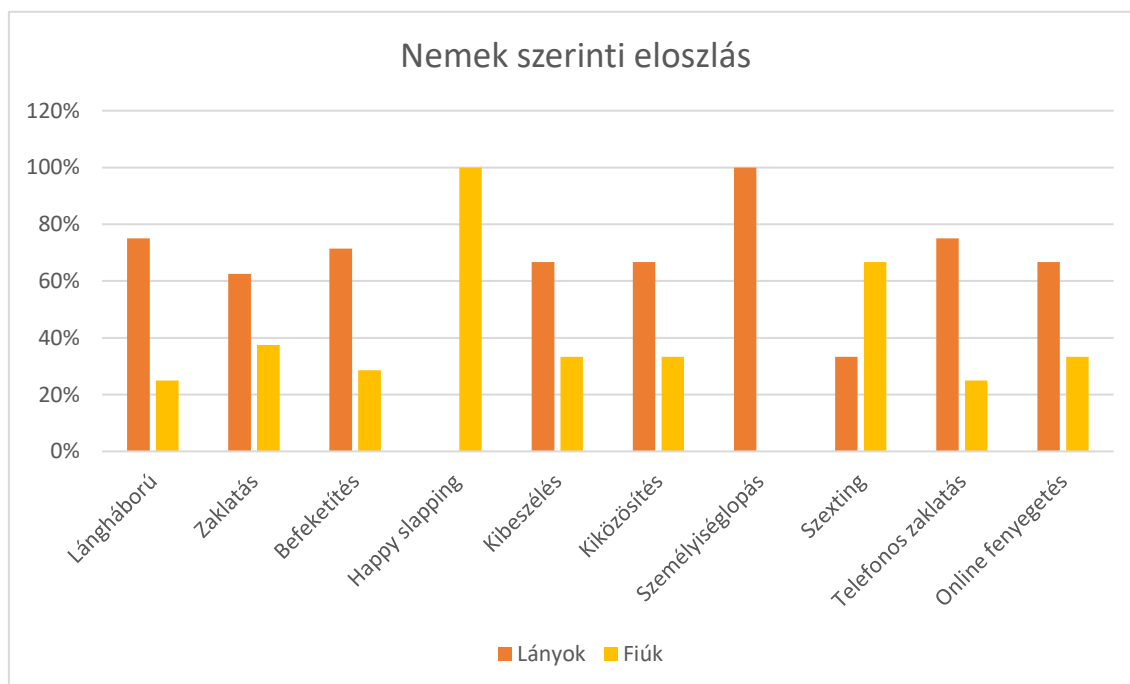
4.sz. melléklet: A kérdőívben szereplő tanulók évfolyam szerinti elosztottsága (Forrás: saját munka)

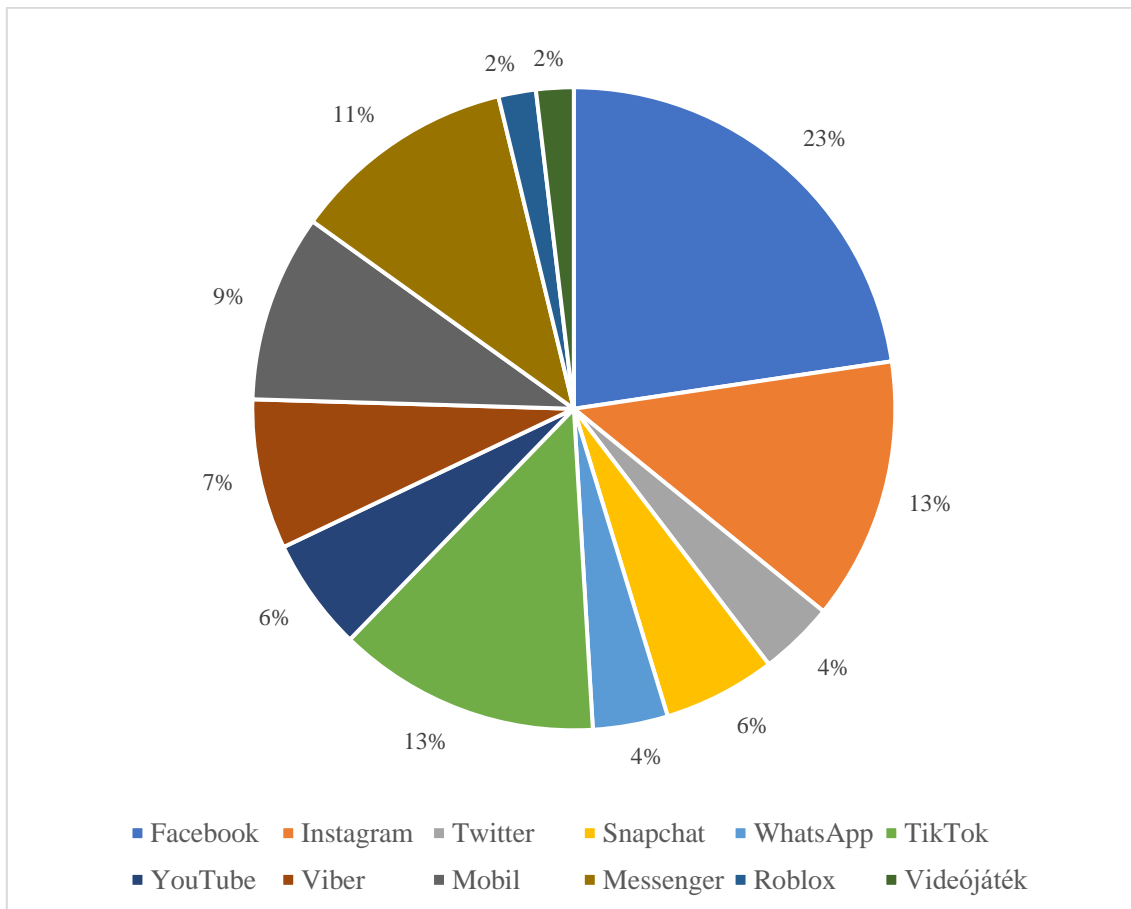
5.sz. melléklet: Áldozatok közötti zaklatási formák
(Forrás: saját munka)

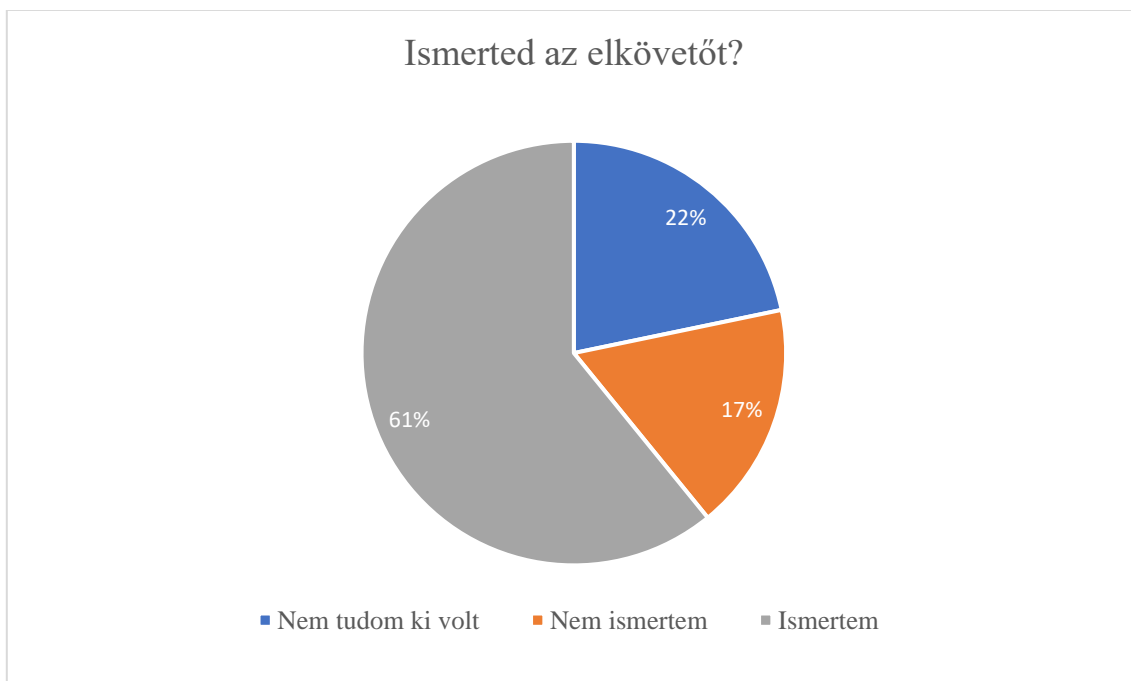
6.sz. melléklet: Nemek szerinti eloszlás
(Forrás: saját munka)

7.sz. melléklet: Melyik felületen történt a zaklatás?
(Forrás: saját munka)

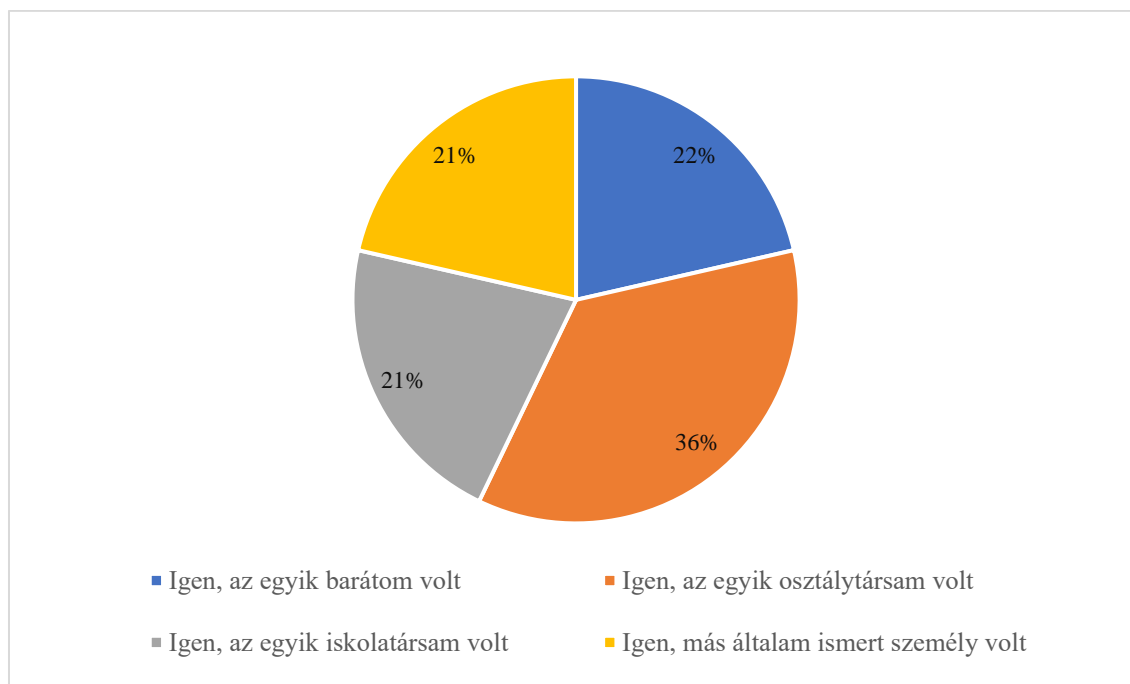

8.sz. melléklet: Ismerted az elkövetőt?
(Forrás: saját munka)

9.sz. melléklet: Ismert elkövetők kapcsolata az áldozattal
(Forrás: saját munka)

NYILATKOZAT

a szakdolgozat nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve: LEHR VIRÁG
A Hallgató Neptun kódja: DTS QXQ
A dolgozat címe: CYBERBULLYING AZ ISKOLA'BAN
A megjelenés éve: 2024
A konzulens intézetének neve: Neveléstudományi Intézet
A konzulens tanszékének a neve: Anyanyelvi és Gyermek kultúra Tanszék

Kijelentem, hogy az általam benyújtott szakdolgozat egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemi tulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelte után nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem könyvtári repozitori rendszerében.

Kelt: 2024 év 04 hó 19 nap

Lehr Virág

Hallgató aláírása

NYILATKOZAT

Lehr Virág (hallgató Neptun azonosítója: DTSQXQ) konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a szakdolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót a záróvizsgán történő védésre javaslom / nem javaslom¹.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem^{*2}

Kelt: Kaposvár, 2024. 04. 15.

belső konzulens

---

¹ A megfelelő aláhúzendó.

² A megfelelő aláhúzendó.